

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Jak začít se zpěvem v 1. třídě na ZŠ.

Diplomová práce

Studijní program: M7503 – Učitelství pro základní školy
Studijní obor: 7503T047 – Učitelství pro 1. stupeň základní školy
Autor práce: **Pavlína Macháčková**
Vedoucí práce: MgA. Zuzana Bubeníčková

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Pavčina Macháčková**
Osobní číslo: **P12000056**
Studijní program: **M7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obor: **Učitelství pro 1. stupeň základní školy**
Název tématu: **Jak začít se zpěvem v 1. třídě na ZŠ.**
Zadávací katedra: **Katedra primárního vzdělávání**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl:

Cílem diplomové práce jsou možnosti využití učebnic a metodik hudební výchovy z vydavatelství SPN a Nové školy pro 1. ročník ZŠ.

Dále porovnání romské menšiny s ostatními žáky s přihlédnutím na předchozí přípravu v mateřských školách, které romské děti nenavštěvují.

Zpracovat průběh a výsledky za období dvou let v různých prvních třídách.

Požadavky:

- pravidelně konzultovat s vedoucím práce
- připravit materiál pro realizaci v hodinách hudební výchovy
- vybrat písně, vyznačit obtížná místa a popsat metodické postupy
- zpracovat závěry

Metody:

- zkoumat hlasový rozsah dětí a jejich pěvecké možnosti v praxi v souladu s literaturou

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Lišková, M. 1998. Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 1. ročník základní školy. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 80-7235-047-1.

Lišková, M. 1998. Hudební výchova pro 1. ročník základní školy. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 80-7235-028-5.

Jaglová, J. 2011. Hudební výchova pro 1. ročník metodický průvodce, zpěvník. Brno: Nová škola. ISBN 978-80-7289-359-1

Jaglová, J., 2012. Začínáme s hudební výchovou. Brno: Nová škola. ISBN 978-80-7289-142-9

Šimanovský, Z., Tichá, A., 2012. Hrajeme si s písničkou. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0097-0.

Beránková, E., 2004. Lidové písničky a koledy. Praha: Portál. ISBN 80-7178-915-1.

Tichá, A., 2014. Učíme děti zpívat : hlasová výchova pomocí her pro děti od 5 do 11 let. Praha : Portál. ISBN 978-80-262-0648-4.

Vedoucí diplomové práce:

MgA. Zuzana Bubeníčková

Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání diplomové práce:

25. října 2015

Termín odevzdání diplomové práce:

20. dubna 2017

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PaedDr. Jaroslav Perný, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 23. listopadu 2015

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Ráda bych poděkovala MgA. Zuzaně Bubeníčkové za odborné vedení, vstřícnost, ochotu, cenné rady a připomínky při vypracování této práce. Za umožnění realizace praktické části děkuji pedagogickému sboru.

Děkuji svým dětem, partnerovi i rodičům za podporu, trpělivost a pochopení po celou dobu studia.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá hudební výchovou v prvním ročníku základní školy a je zaměřená na zpěv a pěvecké činnosti. Teoretická část přináší poznatky z historie hudební výchovy a dále se věnuje komparaci současných učebnic a metodik z nakladatelství SPN a Nová škola. Seznamuje s teorií dětského hlasu a přináší informace o hudební zralosti při vstupu do prvního ročníku základní školy.

Praktická část vychází z poznatků teoretické části. Obsahuje ukázkou hudební prověrky a soubor metodických listů, které lze využít v hodinách hudební výchovy v prvním ročníku. Uvádí ověření v praxi a zároveň zkoumá hudebnost romských žáků, kteří neprošli předškolní výchovou v porovnání s ostatními žáky. Zpracovává výsledky a závěry.

KLÍČOVÁ SLOVA

Hlas, hudební prověrka, hudební schopnosti, hudební zralost, metodický materiál, první ročník, romský žák, učebnice, zpěv.

SUMMARY

This diploma thesis deals with elementary school 1st grade music lessons and focuses on singing and singing activities. The theoretical part contains history of music lessons and the comparison of present musical textbooks and teaching methodologies from publishing houses SPN and Nová škola. It shows theory of children's voice and brings information about musical maturity of pupils who entre 1st grade of elementary schools.

The practical part draws inspiration from the theoretical one. It contains a sample musical test and a collection of methodological documents which are usable in 1st grade music lessons. It includes a practical verification together with an examination of musical abilities of Romani pupils who didn't take part in preschool education in comparison with other pupils. The results are processed and the conclusions are shown.

KEY WORDS

Voice, musical test, musical abilities, musical maturity, methodological document, 1st grade, Romani pupil, textbook, singing.

OBSAH

ANOTACE	5
KLÍČOVÁ SLOVA	5
SUMMARY	6
KEY WORDS	6
OBSAH.....	7
SEZNAM OBRÁZKŮ	9
SEZNAM TABULEK	11
ÚVOD.....	12
TEORETICKÁ ČÁST	14
1 HUDEBNÍ VÝCHOVA DŘÍVE A DNES	14
1.1 Počátky hudební výchovy	14
1.2 Hudební výchova a zpěv v 17. a 18. století	15
1.3 Osvícenství	16
1.4 19. Století	16
1.5 1. polovina 20. století	19
1.6 Období po 2. světové válce.....	20
1.7 Vývoj hudební výchovy a zpěvu po r. 1989	22
1.8 Rámcový vzdělávací program	23
1.8.1 Hudební výchova - učební osnovy pro 1. stupeň.....	23
2 UČEBNICE HUDEBNÍ VÝCHOVY PRO 1. ROČNÍK ZŠ	27
2.1 Hudební výchova pro 1. ročník základní školy.....	27
2.2 Začínáme s hudební výchovou	28
2.3 Komparace učebnic hudební výchovy nakladatelství SPN a Nová škola	29
3 DĚTSKÝ HLAS A JEHO VÝVOJ	32
3.1 Hlas	32
3.2 Dětský hlas od narození do čtyř roků	33
3.3 Hlasový vývoj v předškolním období.....	33
3.4 Hlas dítěte mladšího školního věku	34

4	HUDEBNÍ ZRALOST	36
4.1	Základní hudební schopnosti	36
4.2	Prověrka hudebních schopností	37
4.3	Žáci nezpěváci.....	38
	PRAKTICKÁ ČÁST	41
5	HUDEBNÍ PROVĚRKA V PRAXI.....	41
5.1	Zkouška hudebních schopností	41
5.1.1	Práce s písní Kočka leze dírou.....	42
5.1.2	Rozlišování výšky tónů.....	42
5.1.3	Identifikace písně z výběru dvou melodií.....	43
5.1.4	Rozpoznání písní podle melodie.....	44
5.1.5	Ukončenost nebo neukončenost melodie.....	45
5.1.6	Rozpoznání falešného tónu ve známé písni	45
5.1.7	Opakování rytmického úryvku po učiteli	46
5.1.8	Rozeznání písně podle rytmu.....	46
5.1.9	Dotazník.....	47
5.2	Reflexe průběhu hudební prověrky	47
5.3	Výsledky hudební prověrky	49
5.3.1	Hlasový rozsah dětí.....	54
5.4	Dotazníkové šetření	54
5.5	Romští žáci	56
5.5.1	Školní rok 2015/2016	56
5.5.2	Školní rok 2016/2017	57
6	METODICKÝ MATERIÁL	59
6.1	Metodické poznámky	59
6.2	Metodický list č. 1 Rybička maličká	61
6.3	Metodický list č. 2 Když jsem jel do Prahy	66
6.4	Metodický list č. 3 Kočka leze dolů.....	72
6.5	Metodický list č. 4 Pod naším okýnkem	76
6.6	Metodický list č. 5 Šla Nanyňka do zelí.....	81
	ZÁVĚR.....	86
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	88

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1: Určování směru melodie pohybem	43
Obr. 2: Práce s PET víčky	44
Obr. 3: Rozpoznání písně	44
Obr. 4: Hudební prověrka - školní rok 2016/2017	53
Obr. 5: Sebehodnocení žáků	60
Obr. 6: Notový záznam písně Rybička malička – vlastní zpracování dle (Jaglová 2011, s. 7).....	61
Obr. 7: Motiv 1 - vlastní zpracování.....	62
Obr. 8: Motiv 2 - vlastní zpracování.....	62
Obr. 9: Motiv 3 - vlastní zpracování.....	62
Obr. 10: Motiv 4 – vlastní zpracování.....	62
Obr. 11: Motiv 5 – vlastní zpracování	62
Obr. 12: Motiv 6 - vlastní zpracování.....	62
Obr. 13: Zpěv žáků, školní rok 2015/2016.....	65
Obr. 14: Notový záznam písně Když jsem jel do Prahy - vlastní zpracování dle (Jaglová 2011, s. 29)	66
Obr. 15: Schéma rytmu 1 - vlastní zpracování	67
Obr. 16: Schéma rytmu 2 - vlastní zpracování	67
Obr. 17 Hlasové cvičení 7 - vlastní zpracování.....	68
Obr. 18: Hlasové cvičení 8 - vlastní zpracování.....	68
Obr. 19: Hlasové cvičení 9 - vlastní zpracování.....	68
Obr. 20: Hlasové cvičení 10 – vlastní zpracování.....	68
Obr. 21: Hlasové cvičení 11 - vlastní zpracování.....	68
Obr. 22: Hlasové cvičení 12 - vlastní zpracování.....	68
Obr. 23: Nácvik písně pomocí grafomotoriky a rytmické pulsace.....	70
Obr. 24: Poznávání písní podle.....	70
Obr. 25: Notový záznam písně Kočka leze dolů - vlastní zpracování dle (Lišková 1998, s. 23).....	72
Obr. 26: Hlasové cvičení 13 - vlastní zpracování.....	73
Obr. 27: Hlasové cvičení 14 - vlastní zpracování.....	73

Obr. 28: Hlasové cvičení 15 - vlastní zpracování.....	73
Obr. 29: Hlasové cvičení 16 - vlastní zpracování.....	73
Obr. 30: Práce s písní Kočka leze dolů.....	75
Obr. 31: Notový záznam písně Pod naším okýnkem - vlastní zpracování dle (Jaglová 2011, s. 15).....	76
Obr. 32: Hlasové cvičení 17 - vlastní zpracování.....	77
Obr. 33: Hlasové cvičení 18 - vlastní zpracování.....	77
Obr. 34: Hlasové cvičení 19 - vlastní zpracování.....	77
Obr. 35: Hlasové cvičení 20 - vlastní zpracování.....	77
Obr. 36: Nácvič písně pomocí obrázkové osnovy.....	80
Obr. 37: Notový záznam písně Šla Nanyňka do zelí - vlastní zpracování dle (Jaglová 2011, s. 32).....	81
Obr. 38: Rytmizace říkadla - vlastní zpracování	82
Obr. 39: Hlasové cvičení 21 - vlastní zpracování.....	83
Obr. 40: Hlasové cvičení 22 - vlastní zpracování.....	83
Obr. 41: Hlasové cvičení 23 - vlastní zpracování.....	83
Obr. 42: Hlasové cvičení 24 - vlastní zpracování.....	83
Obr. 43: Pěvecké činnosti dětí, školní rok 2016/2017.....	85
Obr. 44: Práce s rytmickými nástroji.....	85
Obr. 45: Hudební výchova, školní rok 2016/2017	87

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Hudební prověrka - počty žáků	49
Tabulka 2: Hudební prověrka - zpěv	50
Tabulka 3: Hudební prověrka: hudební sluch.....	50
Tabulka 4: Hudební prověrka – hudební paměť a představy	51
Tabulka 5: Hudební prověrka - tonální cítění.....	52
Tabulka 6: Hudební prověrka - rytmické cítění.....	52
Tabulka 7: Dotazníkové šetření	55
Tabulka 8: Hlasová cvičení k písni Rybička maličká.....	62
Tabulka 9: Hlasová cvičení k písni Když jsem jel do Prahy	68
Tabulka 10: Hlasová cvičení k písni Kočka leze dolů.....	73
Tabulka 11: Hlasová cvičení k písni Pod naším okýnkem	77
Tabulka 12: Rytmizace slov ve skupinách	82
Tabulka 13: Hlasová cvičení k písni Šla Nanyňka do zelí	83

ÚVOD

*„Zazpívejme si. Hlas přece nerozhoduje. Zpíváme jen pro sebe, pro své potěšení
a to je to nejkrásnější.“*

Karel Plicka

Hudbu miluji od malička a provází mne celým mým životem. Již ve školce jsem zpívala ve sborečku, na základní škole jsem se učila hrát na klavír a na střední škole jsem se věnovala rozšířenému studiu hudební výchovy a učila se hrát na další hudební nástroje. Velmi jsem se těšila, až své dovednosti a poznatky budu předávat dětem při své budoucí profesi a zároveň čerpat zkušenosti od starších kolegů. Po nástupu do zaměstnání jsem se ale bohužel setkala s nezájmem pedagogů o hudební výchovu.

Během praxe jsem poznala, že mnoho učitelů prvního stupně není hudebně vzděláno, jak by se od nich očekávalo. Učitelům chybí didaktické znalosti, často i kvalitní pěvecký přednes a v neposlední řadě jsou to nedostatky ve hře na hudební nástroj. Setkala jsem se s tím, že učitelé nevědí jak hudební výchovu učit, a proto ji ani učit nechťejí. Předmětu není věnováno takové pozornosti, jako je to u ostatních předmětů a je odsouván do pozadí. K napsání mé diplomové práce mne přivedla právě tato problematika. Za důležité považuji začít s kvalitní výukou od první třídy, aby si žáci vytvořili správné hudební návyky. A jelikož jsou jednou z hlavních složek výuky hudební výchovy v tomto ročníku pěvecké činnosti, rozhodla jsem se zpěvu v první třídě věnovat podrobněji.

Jedním z cílů mé práce je porovnat učebnice a metodiky hudební výchovy pro první ročník z nakladatelství SPN a Nová škola, které mohou být učitelům ve výuce oporou. Dále zvážit u obou zmíněných titulů možnosti využití a blíže je specifikovat. Jelikož vyučuji ve škole, kde bývá ve třídách přibližně čtvrtina romských dětí, které v předškolním období nenavštěvovaly mateřskou školu, je dalším cílem mé práce porovnat úroveň hudebnosti těchto žáků s ostatními. To vše prostřednictvím hudebních činností v průběhu dvou let ve dvou různých prvních třídách.

Teoretická část se opírá o odbornou literaturu. Zaměří se na historii hudební výchovy, na její proměny v čase a měnící se osnovy od 13. století po současnost. Dále

se zaměří na analýzu a komparaci učebnic z nakladatelství SPN a Nová škola. Pozornost budeme také věnovat teorii dětského hlasu a jeho vývoji. Závěrečná kapitola teoretické části shromáždí informace týkající se hudební připravenosti žáků na začátku první třídy. Zabývat se budeme základními hudebními schopnostmi a také hudební prověrkou, která je nezbytnou součástí výuky na začátku první třídy.

Praktickou část zaměříme na hudební prověrku v praxi. Uvedeme příklady zkoušky hudebních schopností a následné výsledky z vlastního šetření. Jako příklad možnosti práce s dětmi vytvoříme pět metodických listů. Každý list bude zaměřený na nácvik písně a další hudební činnosti, které s písní souvisí. To vše bude zpracováno hravou a zábavnou formou tak, aby hodiny byly pro děti pestré a zajímavé a všichni si je společně s učitelem užili.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Hudební výchova dříve a dnes

Předmětem této kapitoly je stručný průřez dějinami výuky hudební výchovy v českých zemích. Kapitola je zaměřená především na způsob výuky a měnící se osnovy od 13. století po současnost.

1.1 *Počátky hudební výchovy*

Počátky hudební výchovy se v našich zemích datují již od 9. století, kdy na společnost měla velký vliv církve a to se promítlo i do hudební výchovy. Bylo potřeba šířit liturgické zpěvy katolické církve. Zpěv se tedy vyučoval již na Metodějově vyšší slovanské škole. Avšak za první školu, kde se vyučovalo latinskému liturgickému zpěvu, je považována škola v Budči u Slaného. Později se zpěvy vyučovaly v klášterech. První taková škola byla na Moravě při klášteře v Rajhradě.

Ve 13. století došlo k výrazné reformě zpěvu. V chrámu sv. Víta v Praze byl zřízen první pěvecký sbor složený pouze z chlapců. Pěvecké školy se začaly rozšiřovat za doby krále Karla 4., který byl jejich příznivcem. Při chrámu sv. Víta v Praze dal zřídit chrámový sbor. Z této doby je známý první kantor při chrámu sv. Víta, jménem Chvalek. Ten se staral o vše, co souviselo s chrámovým zpěvem. K dalšímu zlomu ve vyučování zpěvu došlo v 16. století na partikulárních školách. Na těchto školách byl zpěv zařazen jako hlavní předmět hned po latině a proto mu byla věnována velká pozornost. Žáci měli tento předmět každý den a pro každou třídu byly vypracovány osnovy. Zpěvem začínalo i končilo vyučování a tato tradice přetrvala až do 19. století.

Svou důležitost měl zpěv i v době husitské. Výuka probíhala nejen u chlapců, ale i u dívek. Jednota bratrská přikládala zpěvu také váhu a po vzoru husitů se mu patřičně věnovala ve školách a sborových shromážděních. Zpívaly se kancionály, jejichž významným tvůrcem byl biskup Jan Blahoslav. Jeho přínosem pro tehdejší školy bylo vydání spisu v mateřštině s názvem *Musica aneb Knížka zpěvákům náležité zprávy v sobě zavírající*. Později tento spis ještě doplnil o další dva díly, jež první z nich s názvem *Zprávy některé potřebné těm, kdož chtějí dobře zpívat*, je považován za první českou učebnici zpěvu. (Gregor, Sedlický 1990, s. 14)

Toto období završila pedagogická práce Jana Amose Komenského. V hudbě spatřoval velký význam a kladl důraz na každodenní zpívání ve škole. Ve svých dílech

se zabýval naukou o hudebních nástrojích a pozornost věnoval i hudební teorii. (Gregor, Sedlický 1990, s. 11 - 14)

1.2 Hudební výchova a zpěv v 17. a 18. století

Toto období se vyznačuje značným strádáním, bídou a utrpením. V důsledku toho odešlo v době pobělohorské mnoho kantorů do emigrace a to se promítlo i do vzdělávání. Lidé na hudbu však nezanevřeli, jejím prostřednictvím dávali najevo své city i nesouhlas s tehdejší situací. Důležitou roli hrály tehdy venkovské školy se svými kantory. Tito učitelé ovládali své řemeslo, uměli hrát na několik nástrojů a v hudbě se dobře orientovali. Své znalosti dětem předávali a denně s nimi zpívali nejen v hodinách zpěvu, ale i v jiných předmětech.

Další institucí, kde se vyučovalo hudbě, byly klášterní školy. Právě z těchto škol vycházeli kantoři, kteří vyučovali děti ve vesnických školách. Byla to tedy církev, která do jejich vzdělání investovala své prostředky. Ve školách se žáci učili nejen zpěvu, ale i hře na nástroje. V hudbě se v této době dostávala do popředí opera, což mělo vliv i na výuku pěveckých dovedností. Proto byli kantoři pečlivě vybíráni a nebylo výjimkou, že mezi nimi byli i tenoristé až z Itálie. Ve školách se zpívalo několikrát denně a instrumentální hudbě se žáci věnovali až čtyřikrát týdně vždy po večeři. Při školách často vznikaly také orchestry. (Gregor, Sedlický 1990, s. 18)

Dalším místem hudebního vzdělávání se stávaly nadační instituce. Zde měly možnost vzdělávat se nadané děti z chudých poměrů. Děti se vyučovaly zpěvu, ale i hře na hudební nástroje. Dle Gregora a Sedlického (1990, s. 19) byly známé fundace například v Brně při augustiánském klášteře, v Mikulově, či Kroměříži. Členem brněnské fundace byl i náš hudební skladatel Leoš Janáček.

Nutno ještě zmínit instituce zemských trubačů a tympanistů i městských hudeb. Byli to věžní hudebníci, kteří si přivydělávali výukou hudební výchovy, zvláště výukou hry na hudební nástroje. Pod jejich vedením tak byli vychováváni další dobří hudebníci.

Tradice hudební výchovy tedy pokračovala dále i v tomto složitém období. Díky venkovským kantorům, klášterním školám, fundacím a institucím zemských trubačů a tympanistů hudební výchova vzkvétala a stávala se důležitou v životě mnoha lidí.

1.3 Osvícenství

Doba osvícenství spadá do 18. století. Lidé kladli hlavní důraz na rozumové poznání a vzdělanost. Právě v této době byly položeny základy školství, kdy Marie Terezie uzákonila povinnou školní docházku. V roce 1777 byl vydán Všeobecný školní řád, který ukládal společné učení všem žákům podle příslušnosti ke stavu. Ve městech byly vyučovány děti ve školách německých a na venkově ve školách triviálních, kde výuka probíhala v českém jazyce. Učitelé byli pro své povolání vzdělávání na preparandách.

Hudební výchova ustoupila do pozadí, již jí nebyl přikládán takový význam, jako v minulých stoletích. V německých školách se zpěv nevyučoval a ve školách triviálních byl zaveden jako nepovinný předmět. Později si však své místo zpěv znovu našel a to v místech, kde byl kostel. Žáci se učili nábožným písním, ale zpívali i dětské písně v rodném jazyce. Dětská lidová píseň začala mít svůj význam v životě dětí.

Významným učitelem té doby byl Jan Jakub Šimon Ryba. Byl to velmi dobře vzdělaný venkovský učitel, který vyučoval podle nových metod a ve zpěvu a hudbě spatřoval velký význam. Ve výuce věnoval hudbě až 15 hodin týdně. Ryba se věnoval i hudební teorii. Vytvořil hudební slovník a zavedl hudební terminologii. Pro děti skládal písně a zhudebňoval poučné verše. Prostřednictvím své práce se snažil o výchovu dětí k lásce, bohu, rodině a dalším hodnotám.

Dalším důležitým hudebním střediskem v době osvícenské byly hudební konzervatoře, které vznikaly ve velkých městech. V Praze bylo potřeba vychovávat hudebníky do orchestrů. Proto byla roku 1811 založena pražská konzervatoř. Vyučovalo se podle vzoru pařížské či vídeňské konzervatoře, ale později si učitelé vytvořili vlastní učebnice. Postupně se otevíraly třídy pro různé nástroje. Nejdříve to byly třídy pro smyčcové a dechové nástroje. Další třídy pak vznikaly postupně. Byla mezi nimi například třída klavírní, pěvecká, harfová a varhanní. Na konzervatoři vyučovali významní čeští hudebníci, skladatelé a pedagogové např. F. X. Dušek nebo V. J. Tomášek. (Gregor, Sedlický 1990, s. 21-27)

1.4 19. Století

Počátky 19. století byly ve znamení národního obrození. Vedoucí představitelé se snažili v lidech probudit zájem o české země a vedli je k národní uvědomělosti. Lidé si čím dál více uvědomovali důležitost českého jazyka. Své místo zde měla literatura,

umění, divadlo, noviny, časopisy i hudba. A tak se mezi lid dostávaly sbírky obrozeneckých písní i písně zlidovělé.

Obrozenecký zpěv pronikl také do škol, kde důležitou roli sehráli vlastenečtí učitelé. Český jazyk prosazovali jak na školách venkovských, tak i městských. Mezi významné kantory patřil Jan Nepomuk Filcík. Působil na venkovské škole v Chrastí u Chrudimi, kde své žáky připravoval jako učitelské pomocníky. Zpěv a hra na hudební nástroje měly v jeho výuce nezastupitelné místo a prolínaly celým dnem. Svým pedagogickým myšlením a názory navazoval na Rybu. I on využíval své písně s výchovnými motivy, které měly vést žáky k dobrým mravům. Mezi jeho významné práce lze zařadit první českou metodiku zpěvu s názvem Navedení ke zpěvu (Gregor, Sedlický 1990, s. 29).

Na hudební výchovu v českých zemích měl dopad Návrh pro národní školy, který podal dr. Karel Amerling. Nové myšlenky o školském systému se sice neuskutečnily, ale podle svého návrhu o zavedení zpěvu do všech tříd, začal vyučovat budoucí učitele zpěvu. Později se začala vyučovat hudební výchova na učitelských ústavech. Výuka na jednotlivých ústavech nebyla stejná, ale lišila se obsahem i počty hodin vyučovaných předmětů. Později do těchto škol pronikl nový předmět a to sborový zpěv. Vlastenečtí učitelé upřednostňovali písně, které podporovaly národní obrození a písně s církevní tematikou ustoupily do pozadí.

O ještě lepší a kvalitnější vzdělání budoucích učitelů hudby se zasloužily varhanické školy. Právě na těchto školách dostalo vzdělání mnoho kvalitních hudebních pedagogů. V roce 1850 bylo legalizováno soukromé školství a začaly vznikat soukromé hudební školy, kde tito pedagogové předávali své umění dalším žákům. Mezi takové školy patřil např. hudební ústav Josefa Proksche. Na své škole vyučoval hru na klavír, hudební teorii a skladbu. O studium na škole byl velký zájem. Někteří žáci si po absolvování úřadu zakládali své vlastní školy. Po vzoru Proksche si svůj hudební ústav založil i Bedřich Smetana.

Učitelé, kteří své vzdělání získali na varhanických školách, či učitelských ústavech, působili především na venkovských školách. K dispozici měli zpěvníky, z nichž vybírali písně a doplňovali je o vlastní tvorbu. Zprvu měla na výuku vliv církev, avšak později byl její vliv na školu zbaven zákonem a vystřídala ji školská zpráva. Ve školách se zpívalo pravidelně, žáci se učili písně kostelní, školní i národní. Začaly se vydávat zpěvníky, jejichž autory byli učitelé. Kantoři využívali zpěvníky, ale i časopisy

pro školy a děti. Jejich práce pokračovala také mimo školu. Učitelé vedli venkovské kapely či zpěvácké spolky. Vychovávali tak mladé talenty, kteří své umění dále uplatňovali.

Významným mezníkem v českém školství se stal rok 1869, kdy byl vydán Nový školský zákon. Uzákoněna byla povinná osmiletá školní docházka. Do škol byl zaveden zpěv jako samostatný předmět s časovou dotací jedna hodina týdně. Obsahem zpěvu bylo procvičování hudebního sluchu, zpěv jednoduchých vlasteneckých písní, od čtvrté třídy znalost not, zpěv podle not a nácvik písní podle sluchové paměti. Na učitelských ústavech se vyučoval předmět s názvem hudba. Jeho obsahem byl zpěv, harmonie, hra na housle, varhany a později klavír.

Rozvoj soukromých škol a pěveckých spolků stále pokračoval a hudební ústavy byly zakládány v Čechách i na Moravě. Z těchto ústavů vycházeli výborní hudebníci, kteří se hudbě dále věnovali. Významným pedagogem 19. století byl Josef Leopold Zvonař, který vydal spoustu metodik a je považován za prvního českého pedagogického teoretika hudby (Gregor, Sedlický 1990, s. 45). Jako dalšího můžeme jmenovat Františka Pivodu. Tento pedagog vytvořil tzv. Novou metodu, ve které se věnoval převážně hlasovému výcviku. Kladl důraz na výslovnost, intonaci i vícehlasý zpěv. Nová metoda byla u učitelů oblíbená i díky zpěvníku s lidovými písněmi, který Pivoda zpracoval s pomocí svého bratra. Později vydal metodiku k výuce zpěvu pod názvem Návod k vyučování zpěvu na školách obecných a měšťanských, která sloužila jako opora především učitelům 1. až 5. tříd. Pro tyto třídy byla metodika zpracována podrobně po ročnících, pro 6. až 8. třídy pak byla shrnuta do jedné kapitoly. Tato metodika byla schválena a učiteli využívána (Gregor, Sedlický 1990, s. 48).

V posledních deseti letech 19. století došlo ke značnému nárůstu hudební produkce. Ve školách se stále více prosazovaly lidové písně, které se těšily značné oblibě nejen u prostého lidu, ale také u předních českých umělců. Jedním z nich byl Jan Neruda, který se zasazoval o proniknutí lidové písně do škol, vyzdvihoval její význam a podněcoval rodiče i učitele, aby u dětí pěstovali kladný vztah k těmto písním. Další pedagog, který svou prací přispěl do výuky zpěvu, byl Jan Malát. Z jeho významných děl jmenujme např. Hudební slovník či Zlatou pokladnici, které sloužily k výuce na učitelských ústavech (Gregor, Sedlický 1990, s. 51).

1.5 1. polovina 20. století

Počátky nového století zaznamenaly vliv světové pedagogiky. To se promítlo i do hudební výchovy. Začala být chápána více vědecky a estetická složka výchovy začala mít ve vzdělávání žáků svůj význam. Důležitou osobností se v této době stal Otakar Hostinský. Tento hudební pedagog, vědec, estetik mimo jiné pracoval na tom, aby umění bylo přístupné všem bez rozdílu, tedy i nemajetným občanům. V otázkách estetické výchovy se zabýval pěstováním estetického vnímání u žáků. Zpracoval mnoho publikací a své myšlenky předával dalším pedagogům a zájemcům na svých přednáškách.

S pěstováním estetického vnímání u žactva souvisí i první výchovné koncerty. Jejich úkolem bylo již výše zmíněné estetické vnímání, ale také přiblížení se k naší i světové hudební kultuře. Ve výuce hudební výchovy se objevily nové směry. Ke zpěvu se přidala i teorie hudební kultury. „*V 1. třídě bylo poučení o lidové písni a umělé, v 2. třídě o hlavních hudebních formách a předních českých skladatelích, v 3. třídě o vynikajících světových skladatelích a hudebních umělcích.*“ (Gregor, Sedlický 1990, s. 59). Pozornost se také soustředila na intonaci. Metody, které naši pedagogové využívali, byly přejaty z cizích zemí.

Snaha o reformu výuky hudební výchovy byla nejen našim, ale i evropským záměrem. Došlo tak k rozkvětu středního i vyššího hudebního školství, dětských pěveckých škol a škol pro dospělé samouky.

Ve školách se ujala Battkeho intonační metoda. Učitelé se s metodou měli možnost seznámit na třítydenním kursu, kde byl Battke přítomen a svou metodu tak mohl všem ukázat. Battke byl přesvědčen, že pomocí správných cvičení lze dosáhnout dobrých výsledků. Důraz kladl na sluchová, rytmická, intonační a dechová cvičení a také na hudební paměť. Hodiny hudební výchovy však byly více teoretické, zaměřené na intonaci a průpravná cvičení. V důsledku toho žáci přestávali mít zájem o zpěv a hudební výchovu. Bylo nutno najít řešení pro tuto neblahou situaci. Částečným řešením měly být Nové osnovy z r. 1915. V hodinách se mělo více zpívat, avšak Battkeho metoda zde stále měla své místo. (Gregor, Sedlický 1990, s. 68)

Problematika hudební výchovy se prohlubovala i po vzniku samostatného Československa r. 1918. Na rakouské osnovy, které stále přetrvávaly, dopadaly kritiky z řad hudebních pedagogů. Otázkou byla i odbornost učitelů hudební výchovy a spor byl také sveden o samotný název předmětu. O změnu osnov se snažilo několik spolků.

Jedním z nich byla Společnost pro hudební výchovu v Praze, jejíž členy byli politici, ale i hudební odborníci. Cílem společnosti bylo povznést hudební výchovu na vyšší úroveň. Díky společnosti byl uspořádán 1. mezinárodní hudebně výchovný kongres v Praze, kde se jednalo o stavu hudební výchovy a diskutovalo se o možnostech jejího zlepšení. (Gregor, Sedlický 1990, s. 73)

Ve 30. letech se začaly na školách objevovat pěvecké sbory. Ty se stávaly u dětí stále oblíbenější a v důsledku toho vzrostla poptávka po sborových skladbách. Mezi autory, kteří se tomuto tématu věnovali, byli např. Josef Bohuslav Foerster, Jaroslav Křička nebo Adolf Cmíral. Díky pěveckým sborům, které se rychle rozšířily na všechny stupně škol, stoupla úroveň výuky hudební výchovy. Nemalý vliv na to měly i nově vzniklé technické sdělovací prostředky. Při výuce používali učitelé gramofony, na kterých přehrávali žákům k poslechu gramofonové desky a také využívali školský rozhlas, který pro žáky pravidelně vysílal ukázky významných děl i poučné relace z oblasti hudby. Kromě technických pomůcek, přibýly do škol učebnice pro žáky, metodiky pro učitele a začaly vycházet hudební časopisy. Avšak všechny tyto kroky, které měly za cíl zkvalitnění výuky hudební výchovy, zmařila druhá světová válka. (Gregor, Sedlický 1990, s. 85 - 91)

Válka znamenala pro naši zemi velké utrpení. V hudbě však lidé našli svůj význam i v těchto zlých časech. Byla pro ně určitým nástrojem v jejich boji. Zpívali písně národní i lidové, kterými dávali najevo svou národní hrdost, vlastenectví a solidaritu. Za války se povinná výuka hudební výchovy rozšířila i na střední školy. Mezi vyučovací pomůcky se nově zařadil film a žáci tak mohli zhlédnout některé hudební filmy. Hudební výchova tak ani za války neztratila svou důležitost, a dá se říct, že se i přes veškeré problémy a potíže nadále rozvíjela.

1.6 Období po 2. světové válce

Konec druhé světové války přinesl naší zemi mnoho změn. Tyto změny se týkaly také školství. Hned po válce byly vydány přechodné učební osnovy, které se však zásadně nezměnily od těch dřívějších. Změna nastala až v r. 1948, kdy byla uzákoněna jednotná škola a hudební výchova se dočkala nových osnov. Pro jednotlivé ročníky byly stanoveny cíle i obsahy učiva. Úkolem 1. stupně bylo probuzení zájmu o poslech hudby a o zpěv. Na 2. stupni to bylo získání přehledu o hudební kultuře a znalostí hudební nauky. Využívána byla na obou stupních stále lidová píseň a důraz se kladl především

na intonaci. Na 3. stupni byla výuka zaměřena na uměleckou kulturu jako takovou, která zahrnovala znalost českých i cizích skladatelů a jejich nejvýznamnějších děl a dále to byly hudební formy.

Co se týká pomůcek, zaznamenáváme značné mezery. Chyběly nové učebnice jak pro žáky tak i pedagogy. Učitelé proto stále používali učebnice předválečné. Až v průběhu dalších deseti let došlo k jejich obnově. Mezi oblíbené pomůcky stále patřil rozhlas, který byl, díky absenci kvalitních učebnic, hojně využíván.

Stálé diskuse o intonaci, které přetrvávaly z dob minulých, přinesly snahy o nahrazení solmizační metody. S novou metodou přišel Ladislav Daniel. Jedná se o tonální písňovou metodu, kde se k odvození tónů využívají opěrné písně.

Pěvecké sbory se těšily velké oblibě i v době poválečné a jejich počet se stále zvětšoval. Také výchovné koncerty byly součástí vzdělávání dětí ve školách. Předcházela jim vždy pečlivá příprava v hodinách hudební výchovy, kdy žáci vypracovávali úkoly vztahující se ke konkrétní skladbě a skladateli a také se některé skladby učili zpívat. Takto nabyté znalosti pak zúročili při samotném výchovném koncertu.

Krok zpět ve vývoji hudební výchovy nastal v r. 1953, kdy se stala povinným předmětem pouze pro žáky 1. - 7. tříd po jedné hodině týdně. Studium hudby bylo také zrušeno na mnoha vyšších odborných a vysokých školách, což přineslo nedostatek aprobovaných kantorů. Proti tomu začali bojovat učitelé hudební výchovy i další hudební odborníci v čele se Svazem československých skladatelů. (Gregor, Sedlický 1990, s. 112)

Až rok 1960 a Nový školský zákon posunul hudební výchovu vpřed. Zlepšily se možnosti v přípravě pro učitele. Ti měli možnost studovat na pedagogických institutech, které byly zřízeny v krajských městech. Do škol tedy začali přicházet učitelé s odbornou kvalifikací a předmět se jako nepovinný začal vyučovat i ve vyšších ročnících. Co se týká obsahu učiva, měli učitelé volnou ruku ve výběru učiva i skladeb. Věnovali se hlavně zpěvu písní a poslechu hudby. K dispozici měli zpěvníky a učebnice, které byly v souladu s Novým školským zákonem. Mezi využívané didaktické pomůcky patřil gramofon a gramofonové desky, diafilmy, krátké filmy, zpěvníky, učebnice a metodiky pro učitele. Učebnice se postupně zkvalitňovaly a dosáhly vysoké úrovně. Novinkou bylo vysílání Čs. televize, konkrétně vysílání pro mateřské školy, později i pro starší děti. (Gregor, Sedlický 1990, s. 122)

V 70. letech byla školní docházka z dosavadních 9. let snížena na 8 let. Hudební výchovy se dotkly opět nové osnovy. Ty přinesly změny pozitivní, ale i negativní. Mezi negativní patřilo to, že se předmět vyučoval pouze od 1. do 7. třídy. Náplň předmětu se však rozšířila a snahou učitelů bylo vzbudit u žáků zájem o hudbu nejen prostřednictvím zpěvu a poslechu, ale i činnostmi, které vedly k hlubšímu vnímání a prožívání hudby. Byly to hudební hry, instrumentální činnosti a pohybové vyjádření hudby. Školy tak byly vybaveny dalšími pomůckami, které přispěly ke zkvalitnění výuky hudební výchovy. I když v tomto období došlo k určitému posunu ve výuce hudební výchovy, stále její význam nebyl doceňován.

1.7 Vývoj hudební výchovy a zpěvu po r. 1989

Po roce 1989 bylo nutné upravit stávající učební osnovy. Ve školství došlo k výrazným změnám, které se dotkly celé struktury českého vzdělávacího systému. Postupné úpravy kurikulárních dokumentů vedly až k vytvoření nových vzdělávacích programů. Dosavadní osnovy byly nahrazeny novými vzdělávacími programy Obecná škola, Základní škola a Národní škola.

Vzdělávací program Základní škola přinesl do výuky moderní a nové metody, které žáky vedly k samostatnosti a podněcovaly jejich zájem a iniciativu. Hudební výchova zaznamenala bohatší náplň předmětu. Učební osnovy byly rozděleny na jednotlivé ročníky. Zaměřeny byly na zlepšování hudebních dovedností, jako je hudební sluch, zpěvní hlas, rozvoj rytmického cítění, harmonického a melodického cítění, hudební paměti, rozvoj receptivních a reprodukčních schopností, porozumění hudebně vyjadřovacím prostředkům a také zdokonalování vokálních, instrumentálních i hudebně-pohybových schopností.

Hudební výchova byla rozdělena do třech fází:

„1.- 3. ročník - období hudebních her

4.- 6. ročník - období manipulace s hudebním materiálem

7.-9. ročník - období vhledu do hudby“ (Jeřábek 2001, s. 216)

Na prvním stupni se hudební výchova realizovala prostřednictvím pěveckých činností, které se prolínaly a doplňovaly s poslechovými, rytmickými, instrumentálními a hudebně pohybovými činnostmi. Důraz byl kladen na hlasovou výchovu, intonační dovednosti, jednohlasý i vícehlasý zpěv. V každém ročníku měli žáci umět pracovat nejméně s deseti písněmi, od třetí třídy pak i v mollové tónině. Pro každý ročník byl

také doporučený hlasový rozsah, v němž se měli žáci během intonačních a pěveckých cvičení pohybovat. (Jeřábek 2001, s. 216-223)

1.8 Rámcový vzdělávací program

Podoba dnešního školského systému je výsledek kurikulární reformy, která proběhla na začátku 21. století. Podkladem k realizaci školské reformy se stala Bílá kniha, na kterou navazovala tvorba Rámcových vzdělávacích programů (dále jen RVP). Tyto programy se staly vodítkem pro školy, které si podle nich sestavovaly vlastní školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP). Učitelé měli možnost sestavovat vlastní osnovy a byla jim dána určitá volnost a svoboda při jeho tvorbě.

RVP však zavádí nové prvky, které je nutno dodržet. Jsou to výstupy. Tím je myšleno to, co má žák znát a umět na konci každého období. Tedy ve 3., 5. a 9. ročníku. Dalším novým pojmem jsou klíčové kompetence. Je to soubor vědomostí, dovedností, schopností a postojů, které by měly být u dětí rozvíjeny v rovnováze. Učivo je rozčleněno do devíti vzdělávacích oblastí. Každá oblast pak zahrnuje jeden nebo více předmětů.

Hudební výchova spolu s výtvarnou výchovou je zařazena do vzdělávací oblasti Umění a kultura. Tato vzdělávací oblast má vyčleněno 12 hodin výuky týdně pro 1. stupeň a 10 hodin pro 2. stupeň. Je tedy na řediteli školy, jak časovou dotaci rozdělí mezi předměty.

Obsahem učiva hudební výchovy jsou hudební činnosti. Jsou to vokální, instrumentální, hudebně pohybové a poslechové činnosti.

1.8.1 Hudební výchova - učební osnovy pro 1. stupeň

„Očekávané výstupy pro 1. období:

žák

HV-3-1-01 zpívá na základě svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase

HV-3-1-02 rytmitizuje a melodizuje jednoduché texty, improvizuje v rámci nejjednodušších hudebních forem

HV-3-1-03 využívá jednoduché hudební nástroje k doprovodné hře

HV-3-1-04 reaguje pohybem na znějící hudbu, pohybem vyjadřuje metrum, tempo, dynamiku, směr melodie

HV-3-1-05 rozlišuje jednotlivé kvality tónů, rozpozná výrazné tempové a dynamické změny v proudu znějící hudby

HV-3-1-06 rozpozná v proudu znějící hudby některé hudební nástroje, odliší hudbu vokální, instrumentální a vokálně instrumentální

Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

žák

HV-3-1-01p zpívá jednoduché písně v rozsahu kvinty

HV-3-1-02p správně a hospodárně dýchá a zřetelně vyslovuje při rytmizaci říkadel i při zpěvu

HV-3-1-04p reaguje pohybem na tempové a rytmické změny

HV-3-1-05p rozliší sílu zvuku - pozorně vnímá jednoduché skladby

Očekávané výstupy – 2. období:

žák

HV-5-1-01 zpívá na základě svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase či dvojhlas v durových i mollových tóninách a při zpěvu využívá získané pěvecké dovednosti

HV-5-1-02 realizuje podle svých individuálních schopností a dovedností (zpěvem, hrou, tancem, doprovodnou hrou) jednoduchou melodii či píseň zapsanou pomocí not

HV-5-1-03 využívá na základě svých hudebních schopností a dovedností jednoduché, popřípadě složitější hudební nástroje k doprovodné hře i k reprodukci jednoduchých motivů skladeb a písní

HV-5-1-04 rozpozná hudební formu jednoduché písně či skladby

HV-5-1-05 vytváří v rámci svých individuálních dispozic jednoduché přede hry, mezihry a dohry a provádí elementární hudební improvizace

HV-5-1-06 rozpozná v proudu znějící hudby některé z užitých hudebních výrazových prostředků, upozorní na metrorytmické, tempové, dynamické i zřetelné harmonické změny

HV-5-1-07 ztvárňuje hudbu pohybem s využitím tanečních kroků, na základě individuálních schopností a dovedností vytváří pohybové improvizace

Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

žák

HV-5-1-01p zpívá písně v přiměřeném rozsahu k individuálním schopnostem HV-5-1-02p, HV-5-1-07p propojí vlastní pohyb s hudbou

HV-5-1-03p doprovodí spolužáky na rytmické hudební nástroje

HV-5-1-06p odliší tóny podle výšky, síly a barvy - pozorně vnímá znějící hudbu různých skladeb - správně hospodaří s dechem při interpretaci písní, frázování“

VOKÁLNÍ ČINNOSTI

pěvecký a mluvní projev – pěvecké dovednosti (dýchání, výslovnost, nasazení a tvorba tónu, dynamicky odlišený zpěv), hlasová hygiena, rozšiřování hlasového rozsahu

hudební rytmus – realizace písní ve 2/4, 3/4 a 4/4 taktu

dvojhlas a vícehlas – prodleva, kánon, lidový dvojhlas apod.

intonace, vokální improvizace – diatonické postupy v durových a mollových tóninách (V., III. a I. stupeň, volné nástupy VIII. a spodního V. stupně apod.)

hudební hry (ozvěna, otázka - odpověď apod.)

záznam vokální hudby – zachycení melodie písně pomocí jednoduchého grafického vyjádření (např. linky), nota jako grafický znak pro tón, zápis rytmu jednoduché písně, notový zápis jako opora při realizaci písně

INSTRUMENTÁLNÍ ČINNOSTI

hra na hudební nástroje – reprodukce motivů, témat, jednoduchých skladbiček pomocí jednoduchých hudebních nástrojů z Orffova instrumentáře, zobcových fléten, keyboardů apod.

rytmizace, melodizace a stylizace, hudební improvizace – tvorba předeher, meziher a doher s využitím tónového materiálu písně, hudební doprovod (akcentace těžké doby v rytmickém doprovodu, ostinato, prodleva), hudební hry (ozvěna, otázka – odpověď), jednodílná písňová forma (a – b)

záznam instrumentální melodie – čtení a zápis rytmického schématu jednoduchého motivku či tématu instrumentální skladby, využití notačních programů

HUDEBNĚ POHYBOVÉ ČINNOSTI

taktování, pohybový doprovod znějící hudby – dvoudobý, třídobý

a čtyřdobý takt, taneční hry se zpěvem, jednoduché lidové tance

pohybové vyjádření hudby a reakce na změny v proudu znějící hudby – pantomima a pohybová improvizace s využitím tanečních kroků

orientace v prostoru – utváření pohybové paměti, reprodukce pohybů prováděných při tanci či pohybových hrách

POSLECHOVÉ ČINNOSTI

kvality tónů – délka, síla, barva, výška y vztahy mezi tóny – souzvuk, akord **hudební výrazové prostředky a hudební prvky s výrazným sémantickým nábojem** – rytmus, melodie, harmonie, barva, kontrast

a gradace, pohyb melodie (melodie vzestupná a sestupná), zvukomalba, metrické, rytmické, dynamické, harmonické změny v hudebním proudu

hudba vokální, instrumentální, vokálně instrumentální, lidský hlas

a hudební nástroj

hudební styly a žánry – hudba taneční, pochodová, ukolébavka apod.

hudební formy – malá písňová forma, velká písňová forma, rondo, variace

interpretace hudby – slovní vyjádření (*jaká je to hudba a proč je taková*)“

(NÚV: Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání 2016, s. 83,84)

Hudební výchova prošla během svého vývoje mnoha proměnami, které vyústily až do dnešní podoby. Současné moderní chápání hudební výchovy je především zaměřeno na komplexní rozvoj hudebních schopností u dětí a vede k porozumění a aktivnímu vnímání hudby. Dnešní děti se v hodinách hudební výchovy stávají nejen zpěváky a posluchači, ale také tanečníky, skladateli a aktivními muzikanty. Díky tvůrčí činnosti samotných žáků, se tento předmět stává zábavný a čím dál více oblíbený.

2 Učebnice hudební výchovy pro 1. ročník ZŠ

V současnosti zaznamenáváme velkou nabídku učebnic pro základní školy z řad různých nakladatelství. Učebnice hudební výchovy nabízí nakladatelství SPN, Nová škola, Fraus, Pansofia, Albra, Jinan. K učebnicím nechybí metodické příručky, cd a některá nakladatelství nabízí i pracovní sešity a multimediální interaktivní učebnice. Nutno zmínit, že na trhu je poměrně velký výběr různých zpěvníků, které učitelé mohou při práci s dětmi také využívat.

Pro tuto práci jsem zvolila dvě učebnice, s nimiž jsem v hodinách hudební výchovy pracovala a z nichž jsem čerpala písňový materiál. Jsou to učebnice hudební výchovy pro 1. ročník z nakladatelství SPN a Nová škola. Těmto učebnicím jsou věnovány následující podkapitoly, ve kterých se je pokusím analyzovat, porovnat a zhodnotit možnosti využití při práci s dětmi.

2.1 Hudební výchova pro 1. ročník základní školy

Tuto učebnici Marie Liškové vydalo nakladatelství SPN roku 1998. K učebnici byla vydána také metodická příručka a cd s poslechovými ukázkami. Nechybí ani publikace s klavírními doprovody k vybraným písním z řady učebnic pro 1. až 5. ročník. Vedle notového materiálu lze využít i digitální nahrávku cd s klavírními doprovody. Hudební výchova pro 1. ročník základní školy má schvalovací doložku MŠMT.

Učebnice je rozdělena do 20 setkání, z nichž každé nese název známé pohádky. V každém setkání se děti mohou naučit jednu písničku, jejíž téma je totožné s názvem kapitoly. Učebnice je doprovázena barevnými, veselými ilustracemi, které děti snadno upoutají. Obrázky se vztahují nejen k pohádkám, ale i elementárním poznatkům z oblasti hudební nauky. V metodice pak jednotlivé kapitoly najdeme pod názvem Hudební nápadník, kde jsou uvedené různé hry, činnosti a náměty do konkrétních hodin.

V 1. třídě se snažíme o to, aby děti co nejvíce zpívaly. Je důležité vybírat takové písně, které jsou pro děti srozumitelné a nenáročné. „V učebnici jsou proto zařazeny písně, které vycházejí z nejpřirozenější melodiky podobné lidské řeči - z takzvaných říkadlových nápěvů“ (Lišková 1998. s. 6). Celkem je v učebnici uvedeno 40 písní. Autorka pro rozezpívání doporučuje zpěv jednoduchých písní a následnou transpozici do různých tónin, proto v učebnici ani v metodice nejsou uvedeny modely pro rozezpívání.

Jako motivace k písniím slouží klasické pohádky, které jsou uvedeny v metodické příručce. Učitel tak může dětem převyprávět pohádku nebo využít pohádkové postavy, jejichž prostřednictvím děti s písničkou seznámí.

V učebnici je kladen důraz i na pohybovou výchovu, která je součástí nejen poslechu písni, ale i zpěvu. Pohybový doprovod pomáhá dětem ke snadnějšímu zapamatování a následnému vybavení textů i melodií písni. Pohybový doprovod ke konkrétním písniím je uveden v metodice. Většinou se jedná o jednoduché krokové variace spojené s doprovodnými pohyby těla či pochod.

Kromě písňového materiálu najdeme v učebnici náměty na instrumentální a poslechové činnosti. Ty jsou pak podrobněji popsány v metodické příručce. Prostřednictvím instrumentálních činností se děti seznámí s některými nástroji Orffova instrumentáře a jejich používáním. Učí se hrát jednoduchý rytmus na bubínek, dřívka, triangel a další nástroje. Poslechové ukázky jsou sestavené tak, aby byly pestré a dětem se líbily. Většinu ukázek mohou děti doprovodit pohybem a tím rozvíjet vlastní hudební vnímání a kreativitu. V metodice jsou náměty k hudebním ukázkám v podobě různých úkolů a otázek.

Již výše jsem zmínila, že obsahem učebnice jsou také poznatky z hudební nauky. Jedná se o základní znalosti, s nimiž se děti naučí pracovat. Jsou to poznatky, které jim pomohou k lepšímu vnímání a prožívání hudby. Zároveň je můžeme považovat za základní stavební kameny při dalším osvojování hudebních pojmů.

2.2 Začínáme s hudební výchovou

Další učebnici, kterou lze využít v hodinách hudební výchovy, vydalo nakladatelství Nová škola pod názvem *Začínáme s hudební výchovou*. Autorkou je Eliška Jaglová. Nedílnou součástí je také metodický průvodce a cd s instrumentálními doprovody k jednotlivým písniím. Na trhu je k dostání i multimediální interaktivní učebnice se stejným názvem. Sada těchto učebnic byla schválena MŠMT a vydána roku 2009.

Začínáme s hudební výchovou není klasickou učebnicí, ale je souborem pracovních listů, které společně s metodikou tvoří sjednocený komplet, který svým obsahem i rozsahem odpovídá učivu hudební výchovy pro 1. třídu. Pracovních listů je celkem 11. Každý pracovní list je bohatě ilustrovaný a jednotlivé obrázky představují různé úkoly. Ilustrace jsou černobílé a součástí úkolů bývá také jejich vybarvení.

Pomocí úkolů se děti seznamují s novými hudebními pojmy, procvičují hudební vnímání, paměť a utváří tak kladný vztah k hudbě a zpěvu. Druhá strana pracovního listu obsahuje jednoduché písničky, které s dětmi učitel může nacvičit.

Metodický průvodce představuje soubor příprav na hodinu hudební výchovy po celý školní rok. Na každý měsíc jsou k dispozici čtyři přípravy. Obsahem jedné přípravy je vždy učivo na jednu vyučovací hodinu hudební výchovy vždy s odkazem na příslušný pracovní list. Přípravy jsou podle mne dobře a celkem podrobně zpracovány. V každé přípravě najdeme náměty na dechová, hlasová a rytmická cvičení, kterých je zde opravdu velký výběr. Nechybí ani práce s poslechovou skladbou, hra na jednoduché hudební nástroje a náměty na hudebně pohybové hry. Dále každá příprava obsahuje notový záznam jednoduchých písní, kterých je celkem 31.

V úvodu metodické příručky autorka doporučuje postupy při nácviku správného dýchání i hlasového výcviku. Popisuje význam hlavového tónu a způsoby jeho nácviku. Je zde uveden i postup při nácviku písní. Tento postup je zde bohužel uveden pouze v podobě hry na ozvěnu. Učitel by proto měl znát i další postupy a při nácviku písní je střídat. Poslední část je věnována poslechu a práci se skladbou. Učitel se zde seznámí s doporučenými postupy při práci s poslechovou ukázkou od motivace, rozboru skladby, až k syntéze.

2.3 Komparace učebnic hudební výchovy nakladatelství

SPN a Nová škola

V této podkapitole bych ráda porovnála obě učebnice a zhodnotila možnosti využití v hodinách hudební výchovy.

Jedním z rozdílů je velikost a způsob zpracování. Zatímco učebnice SPN je klasickou menší učebnicí, druhý titul je souborem pracovních listů velikosti A4, které žáci vyplňují. Zatímco v prvním titulu žáci mohou pouze listovat a na obrázky si ukazovat, druhý titul umožňuje aktivní zapojení všech dětí v hodině.

Obsahové zpracování v souladu s RVP je dle mého názoru u obou učebnic vyhovující. V obou publikacích jsou uvedeny náměty na vokální, instrumentální, hudebně pohybové i poslechové činnosti.

Co se týká vokálních činností, ty jsou více zastoupeny v titulu nakladatelství Nová škola. Učitel má na výběr opravdu bohatou škálu různých cvičení pro správné dýchání a upevňování hlavového tónu. Pro hlasový výcvik je v metodice uveden notový

materiál i s doporučenými slabikami. Ovšem větší výběr písní je v učebnici nakladatelství SPN. U obou titulů převažují jednoduché lidové písně, které jsou pak doplněny o dětské písničky z per známých českých autorů jako např. Jaroslav Uhlíř, Zdeněk Svěrák, Jiří Žáček ad.

Instrumentální činnosti jsou v obou titulech zastoupeny rovnoměrně. Práce s jednoduchými hudebními nástroji je v obou učebnicích doporučena formou hry. V učebnici nakladatelství SPN mě zaujala práce s vlastnoručně vyrobeným hudebním nástrojem a následným využitím v hodinách.

Hudebně pohybových her najdeme v obou učebnicích dostatek. Jsou to buď pohybové doprovody k písním nebo jednoduché pohybové hry vztahující se k základním hudebním pojmům jako tón vysoký či hluboký, melodie stoupající, klesající apod. Také hra na tělo se v obou metodikách objevuje a to jako doprovod k vybraným písním, ale i při rytimizaci říkadel nebo jednoduchých textů.

Jako poslední z hudebních činností jsou poslechové činnosti. Nakladatelství SPN nabízí celkem 22 poslechových skladeb. Jde o směs hudebních skladeb světově známých skladatelů jako např. B. Smetana, G. Bizet, A. Dvořák, A. Vivaldi ad., jednou z poslechových skladeb je i Česká státní hymna. Skladby nejsou kráceny. Je tedy na učiteli, jak dlouhá bude ukázka, se kterou budou žáci pracovat. Měla by být taková, aby dětský posluchač udržel pozornost a ukázkou vydržel vnímat. K poslechu jsou v metodice uvedeny náměty na poslechové činnosti, které jsou často spojeny s pohybovou výchovou. V druhém titulu je námětů na poslechové činnosti méně. Jedná se o hudební pohádky Ilji Hurníka, některé lidové písně a koledy a najdeme zde také Českou státní hymnu. Nápadů pro práci s poslechem je celkem osm. V metodice je uveden název a autor skladby a postup při práci s ukázkou. Hudební ukázky nejsou vydány na cd. Zde se předpokládá, že si učitel hudební ukázkou předem opatří, což je v porovnání s předchozí učebnicí, ke které je cd s ukázkami, poněkud náročnější na přípravu. Činnosti k poslechu jsou většinou spojeny se znalostmi o hudebních nástrojích a úkoly z pracovních listů.

Obě učebnice jsou plné výborných nápadů, her a činností, které jistě obohatí výuku. Myslím si, že spousta učitelů využívá přípravy, na nichž je postavená metodická příručka nakladatelství Nová škola. Výhodou je, že nemusí nic vymýšlet ani hledat nové nápady, pouze přípravu nastudují a připraví si pomůcky, které potřebují. Pro začínajícího, nezkušeného učitele je tato možnost dobrou volbou. Avšak zde hrozí, že se

učitel stane pohodlný, přestane vyvíjet vlastní aktivitu, přestane přemýšlet nad výukou a tím, jakými novými činnostmi by ji obohatil nebo ozvláštnil. Zkrátka na těchto přípravách ustrne. Podle mne je nejvhodnější pracovat rovnoměrně s oběma zmíněnými tituly, kombinovat aktivity, střídat hudební hry a úkoly a vše doplňovat o nápady vlastní nebo čerpané od kolegů či jiných zdrojů. Z titulů lze vybírat písně s ohledem na skupinu žáků, se kterou pracujeme a k tomu volit další cvičení a činnosti, jimiž výuku obohatíme. Učitel se může v obou učebnicích inspirovat tak, aby aktivity, které dětem předloží, pokryly všechny hudební činnosti a žák splnil očekávané výstupy dané ŠVP konkrétní školy.

3 Dětský hlas a jeho vývoj

Předmětem diplomové práce je zpěv dětí v 1. třídě. Abychom s nimi mohli správně pracovat a rozvíjet jejich pěvecký potenciál, je nutné vědět, jaká jsou specifika dětského hlasu a jak se dětský hlas vyvíjí. Proto jsem tuto kapitolu zaměřila na teorii dětského hlasu a jeho vývoj od narození do období mladšího školního věku.

3.1 Hlas

Hlas je jedním ze způsobů, kterým se lidé dorozumívají. Hlasem vyjadřujeme pocity, nálady, emoce, sdělujeme informace a myšlenky. Hlas využíváme v mluveném i zpěvním projevu.

Hlas je zvuk, který se tvoří v hlasovém ústrojí. To se nachází v hrtanu. Hrtan je tvořen chrupavčitou kostrou, vazy a sliznicemi s hlenovými žlázkami a svalstvem. „Chrupavčitou kostru hrtanu tvoří chrupavka štítná, prstencová, příklůpek hrtanový a chrupavka hlasivková“ (Prokeš 2009, s. 15). Hlavní podíl na tvorbě hlasu mají hlasivky. „Hlasivky jsou valovité úvary probíhající zpředu (od chrupavky štítné) vodorovně dozadu (k chrupavkám hlasivkovým). Hlasivky tvoří hlasové vazy, svalstvo a sliznice“ (Prokeš 2009, s. 15). Mezi hlasivkami se nachází hlasivková štěrbina. „Střídavým rozvíráním a zavíráním hlasivkové štěrbiny vlivem tlaku vzduchu vydechovaného z průdušnice a pružnosti hlasivek se nad nimi zhušťuje a zředňuje vzduch a vzniká základní neboli primární tón“ (Kiml 1989, s. 11). K tomu, aby tento tón dosáhl podoby lidského hlasu, musí projít rezonančními dutinami. Tyto dutiny jsou uloženy nad hrtanem v hltanu, nosohltanu, v dutině nosní a ústní a pod hrtanem v průdušnicích a průduškách. Rezonanci rozlišujeme hlavovou a hrudní (Sedlák 1988, s. 137).

Hlas dítěte se vyvíjí pomalu v souladu s vývojem tělesným i psychickým. Hlasivky se vyvíjejí, rostou a zároveň se zvětšují rezonanční prostory i kapacita plic (Sedlák 1988, s. 136). Hlas každého jedince je jiný. Liší se výškou, silou a barvou. Výška závisí na věku a pohlaví. Síla hlasu je podmíněna funkcí dechové soustavy. Jde především o sílu výdechového proudu vzduchu. Na barvu hlasu má vliv anatomie těla. Stejně jako se lidský jedinec v průběhu života mění, mění se i barva hlasu. Podle ní poznáme dětský hlas, hlas dospívajícího chlapce, dospělého muže, ženy, ale i stařecký hlas. Z barvy hlasu lze také vyčíst, v jakém psychickém stavu se člověk nachází. Můžeme poznat, zda je smutný, veselý, mrzutý apod.

3.2 Dětský hlas od narození do čtyř roků

První hlasové projevy každého člověka přichází po narození. Rozsah kojeneckého křiku je malý, pohybuje se kolem tónu a1. Dítě však postupně přidává další zvuky, brouká a kolem 6. měsíce tvoří zvuky, které jsou základem pro vznik mateřské řeči. Dítě začíná opakovat slabiky a slova a napodobovat je. To se projevuje hlavně v melodii a přízvuku. Může se zdát, jako by dítě zpívalo. Ve dvou letech již u dítěte pozorujeme jasně rozlišitelný zpěv a mluvu. Ve třetím roce dokáže dítě zopakovat jednoduchou melodii, kterou slyší. Intonace však ještě není přesná. Hlasový rozsah dítěte v batolecím období je individuální a pohybuje se v rozsahu tercie obvykle kolem tónů e1 - g1 (Sedlák 1988, s. 39). Po třetím roce života dítěte dochází k rychlému rozvoj hudebních schopností, což se projevuje zájmem dětí o zpěv a ostatní hudební činnosti. Toto období je „*prvním výrazným hudebně vývojovým stadiem*“ (Sedlák 1988, s. 40).

3.3 Hlasový vývoj v předškolním období

Předškolní období je charakteristické vstupem do mateřské školy, kde hudební výchova a zpěv patří mezi hlavní činnosti při práci s dětmi. V tomto věku dokáží děti rozlišit výšky tónů, a proto dochází k rychlému rozvoji pěveckých schopností. Děti dokáží poslouchat hudbu, zazpívat melodii, zapojují se do jednoduchých rytmických a instrumentálních činností, spontánně si prozpěvují vlastní melodie. Avšak v pěveckém projevu jsou mezi dětmi často rozdíly. Již v tomto věku můžeme zaznamenat dítě s vrozenými předpoklady pro zpěv a naopak dítě se sníženými pěveckými předpoklady. Všeobecně je známo, že děti v předškolním období rády zpívají, jsou spontánní a nestydí se. Proto je na učitelkách mateřských škol podchytit hudební zájem dětí a nabídnout jim takový písňový materiál, který odpovídá jejich hudebním schopnostem. Vhodné je volit písně jednoduché jak melodicky, tak i rytmicky s dobře zapamatovatelným textem blízkým dětskému světu.

Hlasový rozsah v předškolním období se dle Tiché (2014, s. 21) pohybuje v rozmezí tónů f1 - e2. Je důležité dbát na hlasovou hygienu a dětský hlas nepřetěžovat. Zpěv by měl být častější, avšak v kratších úsecích s přestávkami. Důležité je, aby nebyl překračován hlasový rozsah. Učitel by měl také zajistit klidné prostředí při zpěvu, kde se děti budou cítit spokojené. Děti nebudou zbytečně při zpěvu křičet a hlas přepínat. Takto zatížený hlas pak může vést k hlasovým vadám.

3.4 Hlas dítěte mladšího školního věku

Vstup do 1. třídy bývá významným mezníkem v životě každého dítěte. Dítě se stává žákem, zvyká si na nový režim a nové povinnosti, které se pojí s každodenním životem školáka. Ve škole musí dávat pozor, plnit úkoly a hra, která byla donedávna hlavní činností dítěte, je odsunuta.

Hudební výchova je předmět, kdy se děti uvolní, odpočinou si a mají možnost se spontánně projevit. U dětí, které přichází z mateřské školky, předpokládáme, že mají takové hudební návyky, na nichž můžeme stavět a dále je rozvíjet. Naproti tomu u dětí, které do mateřské školy nechodily, očekáváme, že hudební návyky budou na nižší úrovni. Hudební návyky můžeme u dětí zmapovat, abychom věděli, jak s nimi dále pracovat. Zjišťujeme tzv. hudební připravenost. Mezi činnosti, které nám pomohou stanovit míru hudební zralosti dítěte je zjišťování kvality hudebního sluchu, tonální citění, hudební představy a paměť, úroveň rytmického citění, předpoklady pro hru na hudební nástroje, elementárně hudebně tvořivé projevy a v neposlední řadě pěvecký projev (Sedlák 1988, s. 44). Prostřednictvím hudební prověrky může učitel odhalit žáky hudebně nerozvinuté, ale taky nadané.

Hlas dítěte mladšího školního věku se stále vyvíjí, nabývá na síle i barevnosti. Jeho orientační rozsah se pohybuje mezi tóny c1 - f2. Záleží však na pěvecké aktivitě každého dítěte a na jeho individuálních předpokladech. Dítě, které neprošlo hudební přípravou v mateřské škole, mívá často menší hlasový rozsah. Takové dítě bývá vychováváno v rodině, kdy o něj pečuje zpravidla maminka. Hudební rozvoj dítěte pak závisí na zájmu pečující osoby. Pokud má pozitivní vztah k hudbě, ráda zpívá a dokonce ovládá hru na hudební nástroj, pak lze očekávat, že své umění a lásku k hudbě předá i svému dítěti, které tak bude dostatečně hudebně připraveno pro vstup do 1. třídy. Většinou se ale setkáváme s opačnými případy, kdy dítě vyrůstá v málo podnětném hudebním prostředí a hudbu přijímá spíše pasivně z náhodného poslechu. Takové dítě pak zpívá písničky nebo jejich části, které si zapamatovalo a to většinou nepřesně s chybami v intonaci, rytmu i textu. Stává se také, že o zpěv a ostatní hudební činnosti nejeví zájem vůbec. Výjimkou jsou pak děti, které neprošly hudební výchovou v mateřské škole, ani v rodině a přesto při vstupu do školy vykazují dostatečné hudební schopnosti a rády zpívají.

I v tomto období je nutné dbát na hlasovou hygienu. Třída nebo místnost, ve které zpíváme, by měla být vždy vyvětraná, nepřetopená. Dbáme na nepřetěžování dětského

hlasu. Následkem dlouhodobého namáhání bývá ztráta kvality hlasu. Hlas pak může znít drsně až chraplavě. Proto by zpěv neměl trvat příliš dlouho, měl by se střídat s dalšími hudebními činnostmi. Také zpěv ve velkém kolektivu není vhodný, děti se neslyší a snaží se zpívat hlasitě. V tomto případě se nabízí možnost rozdělit děti do menších skupin. Pokud je dítě nachlazené, bereme na něj ohledy a do zpěvu ho nenutíme. Hlasový klid je při nachlazení nebo nemocech dýchacích cest velmi prospěšný. V pěveckém projevu se odráží také psychický stav jedince. Například tréma, rozrušení či jiná psychická indispozice má dopad na hlasový výkon dítěte. V takových případech volíme individuální přístup a na dítě bereme ohledy.

4 Hudební zralost

Hudební zralost je termín, který označuje úroveň hudebních schopností žáků na počátku školní docházky. „*Projevuje se v hudební aktivitě, v souboru hudebních činností, které je dítě schopno provádět v souladu s požadavky vyučování*“ (Sedlák 1988, s. 43). Již výše jsem zmínila, že hudební připravenost se u žáků liší v závislosti na tom, zda navštěvovali mateřskou školu či nikoliv. Proto na učiteli hudební výchovy prvňáčků leží nelehký úkol. Musí pomocí hudební prověrky, která představuje různé hudební aktivity a úkoly, zjistit, do jaké míry je dítě připraveno na požadavky učebních osnov hudební výchovy. Svým výsledkům pak přizpůsobí výuku, což lze chápat jako nezbytný předpoklad k úspěšnému vyučování.

4.1 Základní hudební schopnosti

Jedním z předpokladů pro hezký, čistý zpěv dětí, jsou rozvinuté hudební schopnosti. Mezi ty hlavní patří hudební sluch, hudební paměť a představivost, rytmické a tonální citění (Tichá 2014, s. 22).

Hudební sluch je schopnost, která je nepostradatelnou složkou při zpěvu a dalších pěveckých činnostech. Jeho prostřednictvím dokážeme rozlišit výšku, délku i sílu tónů. Tato diferenciací umožňuje rozpoznat stoupající či klesající pohyb melodie, vztahy mezi dvěma tóny, sledovat linku melodickou i rytmickou a jejich obměny. Při zjišťování úrovně hudebního sluchu žáka 1. třídy učitel využije takové hudební činnosti, které napoví, zda žák dokáže rozlišit vlastnosti tónů. Žák poznává melodii hranou ve vysoké nebo nízké poloze, určí stoupající či klesající melodii, porovnává sílu tónů, délku slyšených tónů ap.

Hudební paměť a představivost spolu úzce souvisí. Hudební paměť je schopnost uchovávat a následně vybavovat hudební zkušenosti. Její pomocí můžeme reprodukovat slyšenou melodii nebo si zazpívat písničku, kterou jsme se učili v minulosti. Tichá (2014, s. 22) definuje hudební představivost jako „*vnitřní zpěv, při němž dítě v duchu slyší a záměrně ovládá v paměti uložené hudební zkušenosti*.“ Stav hudební paměti a představivosti žáků ověříme pomocí konkrétních úkolů. Může to být např. poznávání známé písničky podle melodie, o trochu těžší je rozeznat písničku podle rytmu. Dále může učitel s dětmi zpívat známou píseň a záměrně udělat chybu, kterou by děti měly poznat a učitele opravit.

Další hudební schopností je **rytmické cítění**. Tato schopnost dává člověku možnost vyjádřit rytmus pohybem, prožívat ho, což ho provází prakticky po celý život. Již malé dítě dokáže přizpůsobit vlastní pohyby těla rytmu písně, kterou slyší. Od první třídy očekáváme, že by měl dokázat sladit svůj krok s pochodovým rytmem písně a reagovat na zrychlující nebo naopak zpomalující rytmus. Také by měl zvládnout vytleskat rytmus písně, jeho metrum a pulzaci. (Sedlák 1988, s. 44).

Poslední schopností, která se podílí na úspěšném a příjemném pěveckém projevu, je **tonální cítění**. To umožňuje čistou intonaci v různých tóninách. Jedná se o „*schopnost cítit vztah jednotlivých tónů k tónickému kvintakordu*“ (Tichá 2014, s. 22). U žáků zkoušíme, zda jsou schopni rozlišit ukončenou či neukončenou melodii a zda melodii dokáží sami dokončit.

4.2 *Prověrka hudebních schopností*

Pro úspěšné navázání na dosavadní hudební schopnosti, které si děti přináší z předškolního období, je nutné poznat míru hudebnosti každého žáka. K tomu nám slouží prověrka hudebních schopností, kterou by měl provést učitel hned na počátku 1. třídy. Jedná se o prověření zpěvu celé třídy a individuální práci s jednotlivými žáky o samotě.

Prověrka kolektivního zpěvu se provádí přímo v hodině. Smyslem je, že se žáci rozezpívají a prostřednictvím pěveckých aktivit se zpravidla zapojí všichni, i nesmělí a stydliví jedinci. K tomu poslouží píseň, kterou znají všichni. Zpravidla známá dětská píseň, se kterou děti pracovaly v mateřské škole. Měla by být jednoduchá v rozmezí jen několika tónů. Při samotném zpěvu již může učitel identifikovat žáky pěvecky nerozvinuté. Pokračovat lze zpěvem v menších skupinách, ale i zpěvem žáka samotného, který sám projeví ochotu zazpívat učiteli i spolužákům. Po dobu prověrky učitel transponuje píseň do různých tónin, aby zjistil hlasový rozsah žáků. Po celou dobu učitel žáky sleduje, analyzuje jejich zpěv a zaznamenává žáky, jejichž zpěv byl nečistý, bručivý, v nízkých tóninách a bez udržení melodie.

S pěvecky nerozvinutými žáky je nejlepší pracovat o samotě nebo v malých skupinkách. Nabízí se k tomu doba po vyučování, kdy je na práci klid, dostatek času a žák ani učitel není ničím rušen. Při samotné práci s těmito dětmi již může učitel odhalovat příčiny nekvalitního zpěvu. Často je to nízká hlasová poloha, než je v daném věku obvyklé, malý hlasový rozsah zahrnující jen pár tónů a špatné dýchání.

Učitel by měl dále pracovat na odstraňování nebo aspoň zmírňování těchto příčin, aby i tito žáci měli ze zpěvu radost a zapojovali se do všech pěveckých aktivit v průběhu vyučování.

Součástí prověrky hudebních schopností bývá dotazník, který „zkoumá hudební a pěveckou činnost dítěte v rodině a v mateřské škole a kvality hudebního prostředí, v němž dítě vyrůstalo“ (Sedlák 1988, s. 58). Učitel si připraví otázky, které žákům zadá a jejich odpovědi zaznamenává. Utvoří si tak obrázek o vztahu dítěte k hudbě a zpěvu a jeho dosavadních hudebních zkušenostech. Dotazník mu je nápomocen také k pochopení příčin nezpěvnosti některých žáků ve třídě.

Samotná prověrka by měla být prováděna hravou, nenásilnou formou, u dětí by neměla vyvolat obavy a strach. Důležitá je vhodná motivace, nadchnout děti pro činnost tak, aby aktivně spolupracovaly a nepoznaly, že je učitel prověřuje a zkouší. K tomu nám poslouží hudební hry, hádanky a další činnosti, kterých najdeme dostatek ve zpěvnících, metodikách a učebnicích hudební výchovy. (Sedlák 1988, s. 53-59)

4.3 Žáci nezpěváci

Díky hudební prověrce odhalí učitel žáky nezpěváky. Příčin nezpěvnosti je celá řada, některé jsem uvedla v předchozí kapitole. Tichá uvádí (2014, s. 26), že podle příčin nezpěvnosti můžeme tyto děti rozdělit do dvou skupin. Do první skupiny se řadí děti, kterým chybí zkušenosti v oblasti zpěvu, protože nezpívají, avšak předpoklady ke zpěvu mají. Druhou skupinu pak představují ti žáci, kteří jsou hudebně nerozvinutí, a proto se jim zpěv nedaří.

První skupinou jsou děti, jejichž intonace je nepřesná, neudrží melodii, zpravidla zpěv zvládnou jen v nižších polohách, při transpozici do vyšších tónin selhávají. Další problémy mohou způsobovat hudební představy, které nejsou pevné a nejdou kontrolovat sluchem. To se vyskytuje hlavně v kolektivním zpěvu, kdy se děti neslyší. Psychické rozpoložení dětí také bývá častou příčinou nezpěvnosti. Stud, strach, nesmělost, nervozita a další zábrany mohou dítě doslova paralyzovat a způsobit tak neschopnost jakéhokoliv projevu. V lepším případě pak může být zpěv ovlivněný třesoucím se sotva slyšitelným hlasem, nesprávnou prací s dechem a dalšími projevy.

Možnost nápravy nezpěvnosti dětí této skupiny je velká, protože děti mají pro zpívání předpoklady. Základem je poskytnout dětem dobrý hlasový vzor a pohybovat se ve vhodné hlasové poloze. Prostřednictvím pěveckých her navozovat

u dětí hlavový tón a tím pracovat na rozšiřování hlasového rozsahu. Při kolektivním zpěvu korigovat hlasitost, aby se děti slyšely, umožnit jim zpěv v menších skupinách, doprovázet je na hudební nástroj. Pro děti s psychickými zábranami je vhodné zajistit přátelskou atmosféru, do zpěvu nenutit, ale naopak dopřát dostatek času k osmělení a prvním pokusům. Nabízíme proto takové činnosti, které svou zajímavostí a atraktivností přímo nabízí k zapojení. Dítě se pak přidá k ostatním spontánně a psychické zábrany, které ho před tím trápily, jsou přirozeně odbourány. (Tichá 2014, s. 26-30)

Děti hudebně nerozvinuté nedokáží zazpívat píseň bez intonačních chyb, i když zpívají společně s ostatními žáky nebo ve dvojici s dítětem, které zpívá správně. Nezopakují melodii, kterou slyší, ani hraný tón. Zpívají bručivě, často místo zpěvu mluví nebo zpívají stále stejnou melodii, která se pohybuje v rozsahu jen pár tónů. Takové děti se nedokáží řádně soustředit při poslechu a nerozeznají kvality tónů. Jejich problémy souvisí s nevycvičeným hudebním sluchem i s krátkodobou pamětí. Zároveň nacházíme u dětí také problémy v rytmickém cítění, kdy neumí zopakovat po učiteli snadný rytmický model nebo nedokáží pochodovat do rytmu znějící hudby.

Většina hudebně nerozvinutých dětí pochází z rodin, kde se o hudbu nejeví zájem. To se odrazí i na dítěti, které pak nemá k hudbě pozitivní vztah. Práce s těmito žáčky bývá náročnější, protože bývají často nesoustředění, neklidní, nebo naopak nejeví zájem, jsou lhostejní, pasivní. Učitel by měl počítat s tím, že náprava nebo alespoň částečná náprava zpěvnosti těchto dětí trvá delší čas, což vyžaduje velkou dávku trpělivosti i citlivého přístupu. Svou roli zde jistě sehrají rozličné hudební hry, které děti zbaví ostychu. Zároveň se upevní základní pěvecké návyky jako je pěvecký postoj nebo sed. Vhodné je také volit hry z oblasti hlasové výchovy pro navození hlavového tónu. Snažíme se také o výcvik hudebního sluchu. Pomocí her učíme děti rozlišovat délku tónů, sílu i barvu. Výškové rozlišení tónů začínáme provádět s dětmi, až když se dokáží soustředit. Vhodné je rozvíjet tuto schopnost opět pomocí různých aktivit a spojit s pohyby těla. V počátcích nápravy volíme jednoduché činnosti, jejichž náročnost však pomalu stupňujeme. Při zpěvu necháme tyto děti zpívat s ostatními. Vybíráme však písně snadné, nejlépe lidové. Měly by to být takové písně, které obsahují 1., 3., a 5. stupeň dané stupnice, čili tóny tónického kvintakordu. Smyslem je rozvoj tonálního cítění, čímž dochází ke zlepšování pěveckého projevu.

S nápravou nezpěvnosti by se mělo začít co nejdříve. Proto by již učitelky v mateřských školách měly s těmito žáky pracovat na nápravě. Děti pak mají šanci, že při nástupu do 1. třídy nebudou jejich mezery v oblasti zpěvu tak značné, než kdyby nápravou neprošly. Horší je to s dětmi, které do mateřské školy nechodily. Je pak na učiteli přizpůsobit výuku a snažit se o zlepšení hudebních schopností těchto dětí. Díky správným metodickým postupům, častému povzbuzování a chválení byť jen za snahu, lze pomalými krůčky dojít nejen ke zlepšení, ale i k nabytí sebevědomí a radosti z vlastních pokroků. (Tichá 2014, s. 30 -35)

Praktická část

Praktická část úzce navazuje na část teoretickou. Na základě poznatků z teoretické části jsem pracovala s dětmi a prostřednictvím hudební prověrky vyhodnocovala jejich hudební schopnosti. Na základě zjištěných poznatků jsem dále pracovala se žáky a rozvíjela jejich hudebnost. Vytvořila jsem soubor pěti metodických listů, který jsem zároveň ověřila v praxi. Při jeho tvorbě jsem se opírala o znalosti dětského hudebního projevu v konkrétním období a využívala jsem při tom vybrané učebnice a metodiky z nakladatelství SPN a Nová škola. Učivo jsem plánovala tak, aby bylo v souladu s požadavky uvedenými v RVP pro první období v předmětu hudební výchova. K realizaci mé diplomové práce jsem zvolila práci se dvěma různými prvními třídami v období dvou let.

5 Hudební prověrka v praxi

Pracuji ve škole, která je umístěna v okrajové části města, kde bydlí větší počet romských rodin. Většina těchto dětí plní školní docházku právě v naší škole. Do školy přichází bez předškolní přípravy. A jelikož se všeobecně traduje, že Romové mají hudbu v krvi, zajímalo mne, jak jsou na tom naši prvňáčci. Protože v obou prvních třídách, se kterými jsem pracovala, byla z celkového počtu žáků přibližně čtvrtina Romů, nebyl problém ověřit si, zda jsou tyto děti dostatečně hudebně vybaveny i bez předškolní přípravy. Hudební schopnosti dětí jsem ověřovala prostřednictvím hudební prověrky a to na začátku první třídy.

5.1 Zkouška hudebních schopností

1. Zpěv písně Kočka leze dírou.
2. Rozlišování výšky tónů.
3. Identifikace známé písně ze dvou melodií.
4. Poznávání písni podle melodie.
5. Určování ukončené nebo neukončené melodie.
6. Rozpoznání falešného tónu ve známé písni.
7. Opakování rytmického úryvku po učiteli.
8. Rozeznání písně podle rytmu.
9. Dotazník.

5.1.1 Práce s písní Kočka leze dírou

Motivace:

Děti sedí s učitelem v kruhu na koberci. Učitel se ptá žáků, zda mají doma nějaké zvířátko. Následuje krátká diskuse. Poté učitel zadá žákům úkol, aby poznali, jaké zvířátko bude vyjadřovat pomocí zvuků.

- píp - píp (ptáček)
- ko - ko (slepička)
- mňau - mňau (kočka)
- haf - haf (pejsek)
- bé – bé (ovečka)

Učitel jednotlivé zvuky zpívá na různých tónech. Žáci poznávají, o jaké zvíře se jedná. Učitel se ptá dětí, zda znají o nějakém zvířátku písničku. Žáci říkají názvy písní. Učitel sdělí žákům, že si zazpívají písničku Kočka leze dírou.

Kolektivní zpěv:

Učitel sedí se žáky v kruhu na koberci, zpěv doprovází hrou na kytaru. Pro první zpěv písně volí tóninu D dur. Následně opakuje v tónině E dur a F dur. Během zpěvu učitel žáky poslouchá a snaží se identifikovat nezpěváky.

Zpěv skupin:

Učitel rozdělí žáky do skupin po 3 - 4, žáci zpívají píseň. Učitel zpěv dětí doprovází hrou na kytaru nebo na piano, naslouchá čistotě zpěvu jednotlivých žáků. Dle schopností dětí volí tóniny od C dur - G dur, zjišťuje hlasový rozsah. Sleduje pěvecké návyky (postoj, dýchání, nasazení tónu). Zjištěné informace učitel zaznamenává.

5.1.2 Rozlišování výšky tónů

Motivace:

Učitel předvede pantomimou ptáčka. Poskakuje a mává rukama. Děti hádají, jaké zvířátko učitel představuje. Učitel začne pípat ve vysoké poloze, vyzve žáky, aby se k němu přidali. Následně vyzve žáky, aby poznali jiné zvíře. Předvede medvěda a přidá slabiku *brum* v nízké poloze. Žáci se opět přidají. Po ukončení aktivity se ptá žáků, zda

hlasy zvířat byly vysoké nebo hluboké. Pro lepší identifikaci zahraje tóny vysoké (ptáčka) a hluboké (medvěda) na piano. Seznámí žáky s tím, že budou poznávat tóny vysoké a hluboké.

Postup:

Učitel vysvětlí žákům, jak budou výšky tónů rozeznávat. Budou je vyjadřovat pohybem:

- tóny vysoké - stoupnout, zvednout ruce
- tóny hluboké - sednout do dřepu

Učitel hraje tóny ve vyšších a nižších polohách, žáci je pohybem vyjadřují. Učitel pozoruje žáky, výsledky zaznamenává.

Příklady cvičení pro rozlišení tónů:

- a3 – G
- g2 – c
- G - e1
- c1 - c2
- d2 - g1

Obr. 1: Určování směru melodie pohybem

5.1.3 Identifikace písně z výběru dvou melodií

Motivace:

Učitel sedí s dětmi v kruhu na koberci. Ukáže dětem dva obrázky. Jeden se vztahuje k písni Prší, prší a druhý k písni Skákal pes. Ptá se dětí, zda poznají, jakou známou písničku obrázky znázorňují. Následně seznámí děti s tím, že jim zahraje na flétnu jednu melodii z nabízených písní a děti určí, o jakou píseň se jedná.

Postup:

Učitel hraje na flétnu úryvek melodie písně Ovčáci. Žáci se snaží píseň poznat. Předem určí pravidlo pro rozeznání písně: učitel položí oba obrázky doprostřed kruhu, každý žák dostane víčko od PET lahve a po ukončení ukázky položí své víčko na obrázek, jehož písnička právě zazněla. Učitel sleduje, zda žáci položili víčko na správný obrázek. Výsledky zaznamenává. Dále následuje kontrola správnosti, píseň si pak děti zapívají.

Obr. 3: Rozpoznání písně z výběru dvou melodií

Obr. 2: Práce s PET víčky

5.1.4 Rozpoznání písní podle melodie

Motivace:

Učitel na interaktivní tabuli postupně odkrývá obrázek, na kterém je vyobrazené piano. Děti se při odkrývání snaží uhodnout, co je na obrázku. Po odkrytí obrázku učitel děti pochválí a řekne jim, že k tomu, aby obrázek uhodli, jim pomohly oči. Poznávat se dá nejen očima, ale taky ušima. Vyzkoušíme si to. Následně seznámí děti s tím, že budou poznávat písničku podle melodie.

Postup:

Děti sedí u pianu v kruhu na koberci, učitel hraje na piano melodii písně Holka modrooká. Kdo píseň pozná, vstane. Po dohrání melodie sdělí stojící žáci, o jakou píseň se jedná. Učitel správnost potvrdí. Aktivitu opakuje s použitím písně Kočka leze dírou. Během poznávání písní učitel žáky sleduje, ptá se i méně aktivních žáků nebo těch, u nichž již zaznamenal známky snížených hudebních schopností.

Při realizaci této aktivity je důležité, aby učitel použil takové písně, které dobře znají všechny děti.

5.1.5 Ukončenost nebo neukončenost melodie

Motivace:

Žáci sedí v lavicích, sledují učitele. Ten kreslí na tabuli obrázek postavy. Obrázek však nedokončí. Postavě chybí nohy. Ptá se žáků, co je na obrázku špatně. Žáci odpovídají. Následně vyvolá žáka, který obrázek dokončí. Učitel žáka pochválí a vypráví žákům, že tak je to i s melodií. Může jí chybět konec. Vyzve žáky, zda poznají, kdy melodii chybí konec a kdy ne.

Postup:

Žáci sedí v lavicích. Učitel rozdává dětem červené a modré kartičky. Pokud poznají, že melodie je ukončená, zvednou červenou kartičku. Pokud si budou myslet, že ukončená není, zvednou modrou. Učitel hraje na flétnu úryvky melodií. Po každém úryvku děti zvednou příslušnou kartičku. Učitel sleduje žáky, po každém úryvku potvrdí správnost. Odpovědi dětí zaznamenává. Po ukončení aktivity následuje reflexe, kdy se učitel ptá žáků, zda se jim dařilo plnit zadaný úkol.

5.1.6 Rozpoznání falešného tónu ve známé písni

Motivace:

Učitel sdělí žákům, že jim řekne známou říkanku. Upozorní je, že musí pozorně poslouchat, zda ji řekne správně. Pokud uslyší, že něco učitel poplete, tlesknou.

Příklady popletených říkanek:

<i>U potoka roste tráva,</i>	<i>Houpy, houpy,</i>
<i>říkají mu petrklíč,</i>	<i>kočka vypila kroupy,</i>
<i>na koho to slovo vletí,</i>	<i>štěňata se hněvala,</i>
<i>ten musí jít z kola ven</i>	<i>že jim taky nandala.</i>

Učitel říká popletené říkanky, pokud děti poznají chybu, tlesknou. Nakonec společně řeknou říkanky správně.

Správné říkanky:

<i>U potoka roste kvítí,</i>	<i>Houpy, houpy,</i>
<i>říkají mu petrklíč,</i>	<i>kočka snědla kroupy,</i>
<i>na koho to slovo padne,</i>	<i>Koťata se hněvala,</i>
<i>ten musí jít z kola pryč</i>	<i>že jim taky nedala.</i>

Učitel žáky pochválí a řekne jim, že za to, že tak hezky pracovali, jim zahraje na piano písničku Skákal pes. Musí však pozorně poslouchat, zda ji zahraje dobře.

Postup:

Učitel rozdává dětem červené kartičky. Vysvětlí jim, že pokud uslyší, že melodie není správná, kartičku zvednou. Učitel hraje melodii písničky na piano, během hry, dělá chyby. Chybovat by neměl často, stačí v každém druhém taktu, děti tak stihnou chybné tóny identifikovat. Děti zvedají kartičky. Učitel žáky sleduje, pokud žáci chybu odhalí, souhlasně kývne hlavou. Na závěr aktivitu společně zhodnotí a žáky pochválí.

5.1.7 Opakování rytmického úryvku po učiteli

Motivace:

Učitel sdělí žákům, že si společně zahrají hru na ozvěnu. Ptá se dětí, co je to ozvěna. Žáci odpovídají, učitel odpovědi upřesní. Ozvěnu si žáci vyzkouší, po učiteli opakují různé zvuky.

Postup:

Učitel vytleskává rytmické úryvky, které žáci opakují. Učitel žáky sleduje. Některé úryvky opakují žáci jednotlivě. Zjištěné výsledky učitel zaznamená. Na závěr učitel zhodnotí práci dětí, dá jim prostor k vlastnímu zhodnocení. Nezapomene všechny pochválit.

Příklady rytmických úryvků:

1. I I I I	4. I I II II
2. II I II I	5. II II I I
3. II I I I	6. II II II I

5.1.8 Rozeznání písničky podle rytmu

Motivace:

Učitel připomene žákům, jak byli šikovní a dokázali poznat písničku podle melodie. Zeptá se jich, zda se dá poznat písnička ještě podle něčeho jiného. Následuje krátká diskuse. Pokud žáci neurčí správnou odpověď, napoví jim učitel, že se dá rozpoznat písničku také podle rytmu, který vytleskáme. Vytleskat rytmus písničky si společně vyzkouší na písničce, kterou si předem dohodnou. V našem případě to byla píseň Holka modrooká.

Postup:

Žáci sedí potichu v kruhu na koberci. Učitel vytleská rytmus písničky, kterou dobře znají všichni žáci. Je to píseň Ovčáci čtveráci. Předem požádá žáky, aby název písničky neprozrazovaly, ale počkaly, až jim učitel řekne. Po dokončení vyzve žáky, aby mu prozradili název písničky. Správnost potvrdí a píseň si společně zazpívají. Učitel zaznamená zjištěné údaje.

5.1.9 Dotazník

Struktura:

1. Zpíváš si doma s rodiči?
2. Jakou písničku tě doma rodiče naučili?
3. Hraje někdo z rodiny na hudební nástroj? Na jaký?
4. Zpíváš si s kamarádem?
5. Zpíváš si sám?
6. Zpíval jsi písničky v mateřské školce?
7. Jakou písničku ses ve školce naučil?
8. Zpíváš rád?
9. Máš rád hudbu?
10. Posloucháš písničky?
11. Jakou písničku máš nejraději?
12. Učíš se hrát na hudební nástroj?
13. Chtěl by ses naučit hrát na nějaký hudební nástroj? Na jaký?

Učitel formou diskuse klade dětem otázky, na které odpovídají. Odpovědi dětí zaznamenává. K diskusi využijeme začátek hodiny nebo část mezi jednotlivými aktivitami, kdy potřebujeme děti zklidnit. Dotazník by neměl trvat příliš dlouho, aby děti udržely pozornost. Proto je vhodnější rozdělit ho do dvou nebo i tří vyučovacích hodin.

5.2 *Reflexe průběhu hudební prověrky*

Hudební prověrku jsem realizovala v průběhu září v obou prvních třídách. Jednotlivé úkoly jsem rozdělila do čtyř vyučovacích hodin. Na každou hodinu tedy připadly dvě aktivity a diskuse nad otázkami z dotazníku. Všechny aktivity jsme

prováděli hravou a zábavnou formou. Děti tak pracovaly spontánně a nepocítily, že je zkouším.

První hodina byla ve znamení **práce s písni** Kočka leze dírou, kdy jsem si vytvořila prvotní obrázek o kvalitě zpěvu dětí a jejich hlasovém rozsahu. Projevili se žáci rozezpívání, kteří zpívali samostatně a udrželi melodii v různých tóninách, žáci kteří během zpěvu chybovali v intonaci převážně ve vyšších nebo nižších polohách, ale i žáci kteří bez opory melodii neudrželi a jejich zpěv se pohyboval pouze v rozmezí pár tónů. Jelikož jsme ale zpívali v každé hodině a některé děti, které se zpočátku styděly, se postupně osmělily, musela jsem výsledky zpěvu dětí postupně přehodnotit. Při dalších činnostech, jejichž prostřednictvím jsem zjišťovala úroveň hudebních schopností dětí, jsem se více zaměřila na děti, které při zpěvu vykazovaly známky nerozezpívanosti.

Druhý úkol nečinil dětem problémy, **tóny hluboké a vysoké** dokázaly většinou identifikovat bez větších potíží. Při zkracování intervalových vzdáleností mezi tóny, se ale někteří žáci pletli. Musela jsem pak tóny hrát vícekrát, ale i tak se našlo pár jedinců, kteří je nerozlišili.

Třetí úkol zvládli žáci v obou třídách a z nabízených písni bezpečně **poznali zahranou melodii**. Pár žáků ale melodii nerozpoznalo. Příčinou byla neznalost známých dětských písni. Děti, které tento úkol nezvládly, nenavštěvovaly mateřskou školkou a jejich domácí prostředí nebylo hudebně podnětné, jak se později ukázalo v dotazníkovém šetření. Zde se začaly projevovat rozdíly mezi dětmi, které navštěvovaly mateřskou školkou a které nikoliv.

Další úkol se týkal **rozpoznání písni** podle melodie. Obě písni poznala přibližně polovina žáků v každé třídě. Děti písničky zpívaly ve školce, a proto je snadno poznaly. Mezi žáky, kteří úkol nezvládli, byli i ti, kteří neuspěli v předchozím úkolu, protože písničky neznali.

Pátý úkol zjišťoval **tonální cítění** dětí. Ukončenost nebo neukončenost melodie děti poznaly bez problémů u známých písniček. Proto jsem zkusila zahrát neznámou melodii, kterou jsem neukončila. Ptala jsem se dětí, zda si myslí, jestli melodie byla ukončená nebo ne. Zde se již děti v názorech rozcházely. Na tento úkol navazoval další, kdy měli žáci identifikovat falešný tón v písni. Děti, které nedokázaly určit ukončenou nebo neukončenou melodii, nepoznaly ani všechny falešné tóny v písni.

Rytmické cítění jsem ověřila pomocí **hry na ozvěnu**. Jednoduché rytmičné úryvky zvládly všechny děti, avšak se stoupající náročností začaly chybovat. Proto

jsem nechala vytleskávat rytmické figury i jednotlivé žáky, což mi umožnilo poznat, kteří žáci by mohli mít s rytmem problémy.

Poslední úkol byl těžký, a proto jsem byla zvědavá, zda někdo **pozná písničku podle rytmu**. Ve školním roce 2015/2016 děti píseň nepoznaly, proto jsem jim nabídla názvy třech písní (Halí belí, Kočka leze dírou, Ovčáci čtveráci). Díky tomu pak někteří písničku poznaly. V dalším školním roce píseň poznal jeden žáček, bohužel její název vykřikl nahlas a ostatní děti začaly název písně opakovat. Proto jsem vytleskala rytmus písně Ovčáci čtveráci a znovu upozornila onoho žáčka, aby název neprozrazoval. Rytmus poznal opět stejný žák a ještě jedna dívka.

Dotazník jsem rozdělila do dvou vyučovacích hodin. Vždy jsem seděla s dětmi na koberci a diskutovala s nimi nad otázkami. Z rozhovorů s dětmi jsem se tak dozvěděla nejen odpovědi na dané otázky, ale často se naše diskuse stočila i jiným směrem a děti se rozpovídaly o svých rodinách a různých zážitcích spojených s hudbou. Umožnilo mi to více poznat jejich domácí prostředí, vztah k hudbě i hudební činnost v mateřské škole, kterou děti navštěvovaly.

Výsledky dětí jsem pečlivě zaznamenávala a po splnění všech úkolů jsem vyhodnotila jejich hudební připravenost. Ve školním roce 2015/2016 byla hudebnost dětí přibližně na stejné úrovni, pár žáčků vykazovalo částečně rozvinuté hudební schopnosti. V dalším školním roce již byly rozdíly mezi dětmi značnější. Během prověrky, ve srovnání s ostatními žáky ve třídě, vykazoval známky nadprůměrných hudebních schopností jeden žák. Zajímavé je, že onen romský chlapec neprošel předškolní výchovou. Podrobné výsledky hudební prověrky a následné porovnání žáků bude popsáno v dalších podkapitolách.

5.3 Výsledky hudební prověrky

Školní rok	2015/2016	2016/2017
Celkový počet žáků	20	24
Počet romských žáků bez předškolní přípravy	4	5

Tabulka 1: Hudební prověrka - počty žáků

Zpěv		
Školní rok 2015/2016	Počet žáků/ z toho romských žáků	
Samostatný <u>čistý zpěv</u> bez intonačních nepřesností v různých tóninách	0	0
Samostatný <u>čistý zpěv</u> s drobnými intonačními <u>nepřesnostmi</u> ve vyšších či nižších tóninách	15	4
<u>Nepřesný zpěv</u> , žák neudrží melodii, potřebuje oporu	5	0
Zpěv jen na několika tónech, <u>mluvozpěv</u>	0	0
Školní rok 2016/2017		
Samostatný <u>čistý zpěv</u> bez intonačních nepřesností v různých tóninách	1	1
Samostatný <u>čistý zpěv</u> s drobnými intonačními <u>nepřesnostmi</u> ve vyšších či nižších tóninách	12	4
<u>Nepřesný zpěv</u> , žák neudrží melodii, potřebuje oporu	10	0
Zpěv jen na několika tónech, <u>mluvozpěv</u>	1	0

Tabulka 2: Hudební prověrka - zpěv

Hudební sluch		
Školní rok 2015/2016	Počet žáků/ z toho romských žáků	
Samostatně <u>rozezná tóny vysoké a hluboké</u>	17	4
V rozeznávání <u>částečně chybí</u>	3	0
<u>Nerozezná tóny vysoké a hluboké</u>	0	0
Školní rok 2016/2017		
Samostatně <u>rozezná tóny vysoké a hluboké</u>	13	5
V rozeznávání <u>částečně chybí</u>	10	0
<u>Nerozezná tóny vysoké a hluboké</u>	1	0

Tabulka 3: Hudební prověrka: hudební sluch

Hudební paměť a představy		
Školní rok 2015/2016	Počet žáků/ z toho romských žáků	
Rozeznání písň z výběru dvou melodií		
Samostatně <u>pozná</u> píseň podle melodie	17	2
Pozná píseň podle melodie <u>s pomocí</u>	1	0
<u>Nepozná</u> píseň	2	2
Rozeznání písň podle melodie		
Samostatně <u>pozná</u> píseň podle melodie	15	1
Pozná píseň podle melodie <u>s pomocí</u>	3	1
<u>Nepozná</u> píseň podle melodie	2	2
Školní rok 2016/2017		
Rozeznání písň z výběru dvou melodií		
Samostatně <u>pozná</u> píseň podle melodie	20	2
Pozná píseň podle melodie <u>s pomocí</u>	0	0
<u>Nepozná</u> píseň	4	3
Rozeznání písň podle melodie		
Samostatně <u>pozná</u> píseň podle melodie	8	2
Pozná píseň podle melodie <u>s pomocí</u>	12	0
<u>Nepozná</u> píseň podle melodie	4	3

Tabulka 4: Hudební prověrka – hudební paměť a představy

Tonální cítění		
Školní rok 2015/2016	Počet žáků/ z toho romských žáků	
<u>Pozná</u> melodii ukončenou a neukončenou a falešný tón v písni		
Pozná melodii ukončenou a neukončenou a falešný tón v písni <u>s menšími chybami</u>	4	0
V poznávání ukončené a neukončené melodie a falešného tónu v písni <u>převažují chyby</u>	0	0
<u>Nepozná</u> melodii ukončenou a neukončenou a falešný tón v písni	0	0

Školní rok 2016/2017		
<u>Pozná</u> melodii ukončenou a neukončenou a falešný tón v písni	8	5
Pozná melodii ukončenou a neukončenou a falešný tón v písni <u>s menšími chybami</u>	7	0
V poznávání ukončené a neukončené melodie a falešného tónu v písni <u>převažují chyby</u>	8	0
<u>Nepozná</u> melodii ukončenou a neukončenou a falešný tón v písni	1	0

Tabulka 5: Hudební prověrka - tonální cítění

Rytmické cítění		
Školní rok 2015/2016		Počet žáků/ z toho romských žáků
Opakování rytmičkého úryvku		
<u>Přesně zopakuje</u> rytmičkový úryvek po učiteli	5	3
Opakuje rytmičkový úryvek <u>s menšími chybami</u>	11	1
V opakování rytmičkého úryvku <u>převažují chyby</u>	4	0
<u>Nedokáže zopakovat</u> rytmičkový úryvek	0	0
Rozeznání písňe podle rytmu		
<u>Pozná</u> píseň podle rytmu	0	0
Pozná píseň podle rytmu <u>s pomocí</u>	12	2
<u>Nepozná</u> píseň podle rytmu	8	2
Školní rok 2016/2017		
Opakování rytmičkého úryvku		
<u>Přesně zopakuje</u> rytmičkový úryvek po učiteli	5	3
Opakuje rytmičkový úryvek <u>s menšími chybami</u>	9	2
V opakování rytmičkého úryvku <u>převažují chyby</u>	10	0
<u>Nedokáže zopakovat</u> rytmičkový úryvek	0	0
Rozeznání písňe podle rytmu		
<u>Pozná</u> píseň podle rytmu	2	1
Pozná píseň podle rytmu <u>s pomocí</u>	7	1
<u>Nepozná</u> píseň podle rytmu	15	3

Tabulka 6: Hudební prověrka - rytmičké cítění

Z uvedených informací jsem ve školním roce 2015/2016 identifikovala 3 žáky s částečně rozvinutými hudebními schopnostmi, ostatní žáci vykazovali uspokojivé až průměrné výkony odpovídající věku. 17 žáků zvládlo většinu úkolů pěvecké prověrky, občas s menšími nepřesnostmi nebo chybami. Hlasový rozsah žáků se pohyboval v rozmezí tónů c1 – d2. Tyto děti byly dostatečně připraveny na úkoly, které jim byly kladeny ve vyučovacím procesu hudební výchovy po celý 1. ročník.

Výsledky hudební prověrky ve školním roce 2016/2017 ukázaly značné rozdíly v hudebnosti dětí. Hlasový rozsah této skupiny žáků se pohyboval od tónu c1 do c2. Jeden žák vykazoval známky nadprůměrných hudebních schopností, všechny úkoly zvládl bez chyb včetně výborného pěveckého projevu. Dokázal udržet melodii písně v různých tóninách, jeho zpěv byl čistý bez falešných tónů a rytmických nepřesností. Jeho hlasový rozsah se pohyboval v rozmezí tónů h – d2. Jeho výkony značně převyšovaly výkony ostatních žáků ve třídě.

Žáků, kteří zvládli úkoly dobře s občasnými drobnými chybami, bylo ve třídě 14. Tito žáci splnili úkoly hudební prověrky v souladu s požadavky a nároky osnov hudební výchovy pro 1. ročník. Díky předškolní výchově a dalším hudebním zkušenostem byli dostatečně připraveni na výuku školní hudební výchovy.

Ve třídě byli bohužel i žáci, jejichž hudební schopnosti nebyly rozvinuty, jak bylo potřeba. U osmi žáků v plnění úkolů převažovaly chyby a jejich zpěv byl nepřesný. Těmto dětem většinou chyběly pěvecké zkušenosti z předchozího období. Hudební prověrka také odhalila ve třídě jednoho žáka, který neuspěl téměř ve všech úkolech. Tento žák o činnosti nejevil zájem. Bylo vidět, že se zpěvem a hudebními aktivitami nemá zkušenosti. Z dotazníku vyplynulo, že nechodil do školky a jeho domácí prostředí nebylo hudebně podnětné. Dítě proto nebylo hudebně rozvíjeno, což se projevilo hned v prvních hodinách.

Obr. 4: Hudební prověrka - školní rok 2016/2017

5.3.1 Hlasový rozsah dětí

Pro učitele hudební výchovy je důležité vědět, jaký je hlasový rozsah skupiny dětí, se kterou pracuje. Podle toho pak zařazuje písně do ideálních tónin pro konkrétní skupinu, což je předpoklad pro čistý zpěv dětí.

Hlasový rozsah jsem zkoumala během pěveckých činností v průběhu hudební prověrky. Zpívali jsme písně Kočka leze dírou, Ovčáci, Prší, prší, Skákal pes. Písně jsem transponovala do různých tónin podle možností dětí. Jako nejideálnější tónina se pro zpěv písni ukázala tónina D dur. V této tónině je uvedena většina písni ve zpěvnících. Dále to byla tónina C dur. Píseň ale také děti zvládly zazpívat v tónině H dur, E dur a F dur. Při zpěvu v tónině F dur se u některých žáků ukázalo, že jejich hlasový rozsah není dostačující a nejsou schopné zazpívat tón d2.

Ve školním roce 2015/2016 se hlasový rozsah žáků pohyboval v rozmezí tónů c1 – d2. Pro zpěv písni jsem zvolila i tóninu G dur, avšak tón d3 již děti nezazpívaly čistě. Ve školním roce 2016/2017 byl hlasový rozsah dětí od tónu c1 do c2. Díky těmto zjištěním jsme v dalších hodinách pracovali na rozšiřování hlasového rozsahu dětí prostřednictvím rozličných pěveckých aktivit.

5.4 Dotazníkové šetření

		Školní rok 2015/2016		Školní rok 2016/2017	
		Počet žáků/ z toho romských ž.		Počet žáků/ z toho romských ž.	
1	Zpíváš si doma s rodiči?	ano	14/4	ano	17/4
		ne	6/0	ne	7/0
2	Jakou písničku tě doma rodiče naučili?	žáci uvedli různé dětské písně		žáci uvedli různé dětské písně	
3	Hraje někdo z rodiny na hudební nástroj? Na jaký?	ano	7/4	ano	10/5
		kytara, piano, flétna		Kytara, klávesy, flétna	

4	Zpíváš si s kamarádem?	ano	16/4	ano	22/5
5	Zpíváš si sám?	ano	15/4	ano	19/5
6	Zpíval jsi písničky v mateřské školce?	ano ne	16/0 4/4	ano ne	18/0 6/5
7	Jakou písničku ses ve školce naučil?	Maličká su, Ovčáci, Prší...		Skákala žabka, Skákal pes...	
8	Zpíváš rád?	ano	20/4	ano	23/5
9	Máš rád hudbu?	ano	20/4	ano	23/5
10	Posloucháš písničky?	ano	20/4	ano	23/5
11	Jakou písničku máš nejraději?	Maličká su, Komáři se ženili, Ovčáci....		Holka modrooká, Skákal pes, Skákala žabka....	
12	Učíš se hrát na nějaký hudební nástroj?	ano	7/0	ano	10/0
		1 – bicí, 1 – kytara, 2 – piano, 3 – flétna		2 – kytara, 2 – piano, 5 – flétna	
13	Chtěl by ses naučit hrát na nějaký hudební nástroj? Na jaký?	ano	10/4	ano	14/5
		Piano, kytara, flétna		Piano, kytara, flétna	

Tabulka 7: Dotazníkové šetření

Z uvedeného dotazníkového šetření, které jsem provedla ve školním roce 2015/2016 vyplývá, že žáci v této třídě mají vesměs kladný vztah k hudební výchově a rádi zpívají. 16 dětí prošlo předškolní výchovou a mají dostačující zásobu dětských písní. Děti, které nechodily do školky, jsou ve třídě 4. Všechny rády zpívají, ale chybí jim zásoba dětských písní, což se projevilo v hudební prověrce. Nutno však podotknout, že všechny tyto děti pochází z rodin, kde se často zpívá a kde někdo z rodiny hraje na hudební nástroj.

Ve školním roce 2016/2017 také u dětí převažuje kladný vztah ke zpěvu. Do školky nechodilo 6 žáků. Tito žáci rádi zpívají, avšak nemají utvořenou dostatečnou zásobu dětských písní až na jednoho žáka, jehož domácí prostředí je po hudební stránce velmi podnětné. Ostatní žáci rádi zpívají a rádi poslouchají písničky. Většinou zpívají dětské písně a písně z filmových pohádek. Deset žáků se učí hrát na nějaký hudební nástroj a několik dalších si to přeje. Jeden žák o hudbu zájem nejeví a nerad zpívá. Z dotazníku vyšlo najevo, že dítě nenavštěvovalo školku a v domácím prostředí nebylo hudebně rozvíjeno.

5.5 Romští žáci

Ve své práci jsem soustředila pozornost také na romské žáky. Všichni tito žáci, kteří byli v obou letech v první třídě, pochází ze sociálně slabých rodin, kde matka nepracuje. Rodiny těchto dětí jsou více početné, děti mají čtyři i více sourozenců. Rodiče do školky své děti neposílají a děti tak vyrůstají pouze v domácím prostředí až do doby, kdy nastoupí do základní školy. Níže uvádím údaje o romských žácích z obou let a jejich porovnání se žáky, kteří byli hudebně rozvíjeni v mateřské škole.

5.5.1 Školní rok 2015/2016

V tomto školním roce byli ve třídě čtyři romští žáci. Tři chlapci a jedna dívka. Všichni žáci zpívali samostatně čistě ve vlastní poloze, ve vyšších či nižších polohách se objevily drobnější intonační nepřesnosti. Samostatně rozeznali tóny vysoké a hluboké všichni žáci. Při zjišťování úrovně hudební paměti a představivosti, poznávaly děti písničky podle melodie. První aktivitu, kdy děti poznávaly písničku z výběru dvou melodií, zvládly 2 děti. Ve druhé se však projevila neznalost dětských písní. Obě písničky poznal pouze jeden žák. Ukončenost a neukončenost melodie nečinila dětem problémy a to jak v písních známých, tak i v neznámé melodii. Rytmické útvary opakovali žáci většinou bezchybně. Pouze jeden žák se stoupající náročností chyboval. Umožnila jsem mu zkusit vytleskat úryvek znovu, kdy se na výkon více soustředil a zvládl ho bez větších problémů. Jeho chyby tedy pramenily spíše z nepozornosti.

Z dotazníkového šetření jsem zjistila, že v rodinách všech čtyř dětí má zpěv své místo. Rodiče doma s dětmi zpívají, nejvíce však, když se něco slaví nebo se sejde příbuzenstvo. Nejčastěji zpívají romské písně, které se i doma naučily. V každé rodině

hraje někdo na hudební nástroj. Zpravidla je to otec, bratr nebo děda, tedy mužský člen rodiny. Nejčastěji hrají na kytaru, v jedné rodině také na klávesy. Všichni čtyři žáci uvedli, že rádi zpívají sami i s kamarády. Oblíbenou písničku uvedl pouze jeden z žáků. Byla to romská píseň, kterou nám rovnou zazpíval. Na hudební nástroj se neučí ani jeden žák, ale všichni by chtěli umět hrát na hudební nástroj po vzoru svých rodinných příslušníků.

5.5.2 Školní rok 2016/2017

V dalším školním roce, kdy jsem zjišťovala hudební úroveň žáků, bylo ve třídě pět romských dětí. Tři chlapci a dvě dívky. Samostatně čistě v různých polohách zpíval jeden žák. Ostatní žáci zpívali čistě ve vlastní poloze, avšak ve vyšších a nižších polohách se u nich projevíly drobné intonační chyby. Tóny vysoké a hluboké poznali všichni žáci. Při poznávání písniček z výběru dvou melodií byli úspěšní dva, zatímco zbylí tři žáci píseň nerozpoznali, jelikož dané písničky neznali. Tento problém se projevil i v dalším úkolu, kdy žáci poznávali píseň podle melodie. Zde byli úspěšní opět dva stejní žáci. Ostatním opět chyběli znalosti dětských písní. Ukončenost a neukončenost melodie nečinila nikomu problémy. Jednodušší rytmické útvary opakovali bezchybně všichni žáci, se stoupající náročností pak chybovali dva žáci. Poslední úkol zvládl pouze jeden žák, který dokázal rozpoznat píseň podle rytmu.

Dotazníkové šetření ukázalo, že v rodinách dětí se zpívá i hraje na hudební nástroje. Výsledky byly velmi podobné jako předchozí rok. V rodinách se zpívá hlavně při oslavách či rodinných setkáních a na hudební nástroj hraje v každé rodině nějaký mužský člen. Nejčastějším hudebním nástrojem je kytara, ve dvou rodinách klávesy a jeden žák uvedl, že děda hraje na tahací harmoniku. Nejvíce se v rodinách zpívají romské písně, dva žáci uvedli, že je rodiče naučili i běžné dětské písničky. Všichni žáci rádi zpívají jak se svými rodinami, kamarády, ale zazpívají si rádi i sami. Oblíbené písničky mají většinou romské. Na hudební nástroj se neučí hrát ani jeden žák, ale všichni by chtěli umět na kytaru nebo klávesy.

Hudební prověrka mi pomohla odhalit žáka, u něhož se projevíly mimořádné hudební kvality. Troufám si tvrdit, že je hudebně nadaný. Tento žák nechodil do školky, hudebně však byl vybaven z domova. Když jsem si s ním podrobněji povídala, dozvěděla jsem se, že se mu doma hodně věnuje maminka. Chlapec má ještě dva mladší

sourozence a maminka jim doma zpívá, učí je různé říkanky a písničky. Každý den před spaním si zpívají nějakou písničku. Také společně poslouchají písničky z počítače a zpívají je. Při rodinných sešlostech zpívá chlapec samostatně před ostatními a vždy se to všem líbí. S maminkou jsem se sešla při třídních schůzkách, abych s ní promluvila o chlapcově nadání. Byla pyšná, když jsem chválila chlapce, ale i ji za příkladný přístup k hudebnímu rozvoji jejich dětí. Doporučila jsem jí, že by bylo vhodné chlapce dále rozvíjet například hrou na hudební nástroj. Chlapce pak přihlásila na kroužek hry na kytaru, který se vyučuje bezplatně v naší škole. Lze dodat, že hra chlapce baví. Pan učitel ho chválí, že se velmi snaží a rychle se učí. V současné době nacvičují na vystoupení.

6 Metodický materiál

Kapitola přináší soubor pěti metodických listů zaměřených na práci s dětmi v první třídě v hodinách hudební výchovy. Listům předchází metodické poznámky, v nichž uvádím některé důležité informace týkající se pěveckých činností. Metodické listy slouží jako návod, jak by hodina hudební výchovy mohla vypadat a zároveň vodítko, jak v těchto hodinách s dětmi pracovat, jaké volit metody, formy a postupy, aby byla hodina nejen úspěšná, ale i pro děti zábavná a pestrá. Jednotlivé metodické listy obsahují podrobný popis vyučovací jednotky při nácviu písní včetně přípravných cvičení a dalšího učiva v souladu s RVP ZV.

Při tvorbě metodického materiálu jsem využívala učebnice a metodiky hudební výchovy z nakladatelství Nová škola a SPN. Použila jsem písňový materiál z obou učebnic a také se inspirovala některými hudebními činnostmi, které jsou v již zmíněných titulech uvedeny. Práci jsem obohatila vlastními nápady a uvádím také nápady čerpané ze seminářů a přednášek hudební výchovy při studiu na vysoké škole. Metodické listy obsahují notový záznam písní s vyznačenými obtížnými místy a modely hlasových a rytmických cvičení, dále je doplněn o fotografický záznam z odučených hodin.

Metodický materiál jsem ověřila v praxi, a proto uvádím vlastní reflexi ke každému metodickému listu v konkrétní třídě. V reflexi se zaměřuji nejen na práci všech dětí v hodině, ale i na práci konkrétních jednotlivců s přihlédnutím k jejich hudebním schopnostem. Hodnotím průběh hodiny, zvolené metody, formy práce a použité pomůcky. Zamýšlím se, zda došlo k naplnění cíle, který jsem pro danou hodinu zvolila. Dále uvádím připomínky nebo poznámky ke zkvalitnění práce v konkrétní hodině.

6.1 Metodické poznámky

Pěveckým činnostem by měla předcházet dechová, hlasová i artikulační cvičení. Při dechových cvičeních vždy dbáme na to, aby děti seděly nebo stály rovně, nadechovaly se nosem a nezvedaly při tom ramena. Po nádechu následuje vždy krátké zadržení a výdech ústy. Hlasová cvičení by měla začínat upevňováním hlavového tónu. K tomu využíváme vyšší polohy, zpravidla tón c2 a hrajeme si s hlasem. Můžeme napodobovat zvířátka: včelku – bzzz, kukačku – ku-ku, kočku – mňau apod. Také se

nabízí různé zvuky: hú, bim-bam, fi apod. V metodických listech jsou uvedeny modely hlasových cvičení, které slouží k rozezpívání dětí, procvičení artikulace, rozšiřování hlasového rozsahu a také jako příprava k nácvičku písničky. První dva listy nabízí šest modelů hlasových cvičení, které jsou vhodné jako příprava pro nácviček nové písničky. Není však nutné zpívat všechny uvedené modely. Jsou zde spíše jako ukázka. V dalších listech jsou uvedeny čtyři modely, protože si myslím, že pro přípravu dětí ke konkrétní písni plně postačí. Tato cvičení provádíme zpravidla od tónu c1 nebo d1 chromaticky, do polohy, kterou jsou děti schopny zazpívat. Vše záleží na konkrétní skupině žáků a hlasovém rozsahu, kterým disponují. Dbáme na měkký hlasový začátek, volíme slabiky začínající na: m, n, j, v, ň. Děti při zpěvu nekřičí, stojí klidně, nádech je plynulý a čelist uvolněná.

Rytmická cvičení slouží k rozvoji rytmického cítění a také k procvičení artikulace. Proto dbáme na správnou výslovnost při rytmitizaci textu. Rytmitizaci doprovázíme hrou na tělo i hrou na rytmické nástroje. Při hře na tělo naučíme děti správně tleskat, pleskat (střídavě), dupat (ne silně, nohy střídáme) i použít prstová dřívka. Při hře na rytmické nástroje nejprve děti s nástrojem seznámíme, předvedeme jak správně nástroj uchopit a jakým způsobem ho používat. Děti by si měly způsob držení nástroje vyzkoušet, aby s ním při dalších hodinách již uměly zacházet.

Metodické listy nabízí různé způsoby nácvičku písniček. Děti se zábavnou formou učí nové písničky, při čemž často uplatňují vlastní kreativitu a aktivně se do činností zapojují.

Samozřejmou součástí výuky je sebehodnocení. Tomu je věnována vždy závěrečná část každé hodiny. Děti hodnotí, zda se jim úkoly dařilo plnit, popřípadě které úkoly musí ještě procvičit. Učitel shrne hodinu, zhodnotí a pochválí děti za odvedenou práci.

Obr. 5: Sebehodnocení žáků

6.2 Metodický list č. 1 Rybička maličká

Obr. 6: Notový záznam písně Rybička maličká – vlastní zpracování dle (Jaglová 2011, s. 7)

Výchovně vzdělávací cíl: Zpívá intonačně čistě, rytmicky přesně v jednohlase. Rytmizuje jednoduchý text.

Klíčové kompetence: Kompetence k učení, komunikativní, občanské, pracovní.

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova

Učivo: Upevňování pěveckých dovedností, volný nástup 5. stupně.

Pomůcky: Interaktivní tabule, prstové loutky, piano

Časová relace: 45 minut

Motivace

Učitel na interaktivní tabuli postupně dětem odkrývá obrázek. Na obrázku je rybník, kolem děti. Kdo uhodne? Po vyřešení následuje krátká beseda na téma rybník, léto, plavání, život v rybníce.

Dechové cvičení: Potápění

Děti sedí s učitelem v kruhu na koberci. Učitel se ptá: „Kdo se chodí v létě koupat? Umíš plavat? Umíš se potápět? Jak to děláš? Vyzkoušíme si to. Potřebujeme umět zadržet dech a pomalu ho vydechnout. Zkusíme se všichni potopit. Správně se nadechneme, chvíli vydržíme nedýchat a pomalu vydechujeme.“ Žáci po vzoru učitele zadržují dech, předvádí potápěče a potápí se. Následuje obměna. Znovu se nadechneme a zkusíme jedním dechem (bez nadechování) říct říkanku, kterou již děti znají:

Voře, voře Jan,
přiletělo k němu hejno vran.
První praví, dobře voře,

druhá praví, nedobře voře,
třetí praví dobře voře,
čtvrtá praví, nedobře voře...

Práce s říkadlem

Učitel naučí děti říkanku pomocí hry na ozvěnu. Říkadlo děti rytmitizují ve 2/4 taktu, doprovázejí tleskáním, pleskáním, prstová dřívka apod.

Maličká kočička

ucítila mlíčko.

Běžela k mystičce,

naplnila břicho.

Hlasové cvičení

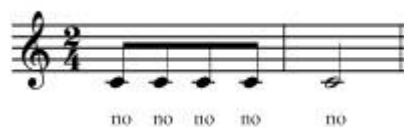
Děti si vezmou židličky a posadí se do půlkruhu kolem klavíru. Pro navození hlavového tónu napodobíme vítr. Nádech, zadržení a na tónu c2 zazpíváme fííí. Znovu nádech a z tónu c2 sklouzneme hlasem do nižší polohy. Cvičení opakujeme.

Nácvik správného sezení a stání při zpěvu. Na slabiky opakují děti modely hlasových cvičení po učiteli.

Příklady hlasových cvičení:

Obr. 7: Motiv 1 - vlastní zpracování

Obr. 8: Motiv 2 - vlastní zpracování

Obr. 9: Motiv 3 - vlastní zpracování

Obr. 10: Motiv 4 – vlastní zpracování

Obr. 11: Motiv 5 – vlastní zpracování

Obr. 12: Motiv 6 - vlastní zpracování

Tabulka 8: Hlasová cvičení k písni Rybička maličká

Opakování písní.

Opakujeme písničky z minulých hodin. Učitel doprovází zpěv dětí na piano.

Nácvik písně rybička maličká.

Nácvik pomocí loutek.

„Naučíme se zpívat novou písničku. Je o jednom obyvateli rybníka. Kdo je to?“ Žáci odpovídají. Učitel dětem zazpívá píseň s doprovodem klavíru. Pomocí loutek naučí děti text písně. Učitel má prstové loutky (nebo obrázky na špejli). Říká text písničky a při tom předvádí děj pomocí loutek. Žáci učitele sledují, poslouchají. Učitel dětem klade otázky na porozumění textu a ověří si tak, zda dávali pozor. Učitel dětem vysvětlí slovo Dunaj, šohajek. Učitel ověří, zda si děti text zapamatovaly. Vypráví sám text a záměrně dělá chyby. Děti ho opravují. Učitel dětem písničku zpívá, pomocí loutek děj znovu předvádí. Děti tak fixují text i melodii. Učitel předá prstové loutky vybranému žákovi, který předvádí děj a učitel zpívá. Postupně se k učiteli přidávají žáci. Učitel s dětmi zpívá celou píseň s doprovodem klavíru. Učitel se ptá dětí: „Co si myslíte, že rybář udělal? Pustil bys rybičku zpátky?“ Následuje krátká beseda nad zadaným tématem.

Písně a říkadla.

Hodinu zakončíme zpěvem písní a zopakováním některých známých říkadel, abychom utvrdili kontrast mezi řečí a zpěvem.

Říkadla: Šnečku, šnečku, Foukej, foukej, Houpy, houpy ad.

Učitel řekne říkadlo a ptá se: „Slyšeli jste zpěv nebo řeč? Kdo zná jiné říkadlo?“ Učitel zazpívá písničku a ptá se: „Slyšeli jste zpěv nebo řeč? Kdo mi zazpívá nějakou písničku?“

Závěr

Učitel shrne práci dětí, jak pracovaly, jak se jim dařilo plnit jednotlivé úkoly. Na závěr si zazpívají nově naučenou písničku. Učitel děti pochválí.

Reflexe

Cílem hodiny byla rytmizace jednoduchého textu a intonačně čistý a rytmicky přesný zpěv v jednohlase. Zvolila jsem rytmizaci říkadla ve 2/4 taktu a nácvik jednoduché písně ve stejném taktu. Text říkadla jsem vymyslela sama tak, aby jeho rytmus odpovídal rytmu písně Rybička maličká. Smyslem bylo seznámení s rytmem písně a jeho osvojení ještě před nácvikem písničky. Rytmus jsme doprovázeli tleskáním, pleskáním a prstovými dřívky. Když rytmus děti zvládly, rozdělila jsem je do třech skupin a formou štafety, se skupiny střídaly v přednesu říkanky. Následný nácvik písně proběhl prostřednictvím prstových loutek. Očekávala jsem, že děti tuto píseň znají z mateřské školky, což se také potvrdilo. Přibližně polovina dětí písničku znala a tak ji zpívaly se mnou hned od začátku. Ostatní sledovaly loutky a postupně se ke zpěvu přidávaly. Za důležité považuji, zda děti textu rozumí a proto jsme si vysvětlili některá slova z písně. Dále jsem si ověřila, zda si děti již osvojili text. Proto jsem jim kladla různé otázky vztahující se k písni a při zpěvu jsem v textu dělala záměrně chyby. Závěr hodiny jsem zaměřila na rozdíl mezi zpěvem a řečí. Děti si prakticky vyzkoušely řeč a zpěv a dokázaly je od sebe rozlišit. Jelikož v obou třídách děti hudební úkoly zvládly, byl stanovený cíl hodiny splněn.

Školní rok 2015/2016

Nácvik nové písně stejně jako ostatní činnosti děti zvládly. Pracovaly aktivně a se zaujetím. Při nácviku textu nové písně sledovaly loutky a text i melodii se naučily bez problémů. Líbilo se jim ověřování textu, kdy jsem záměrně dělala chyby. Sborově mě opravovaly. Děj písničky pomocí loutek chtěly předvádět všechny děti, proto by bylo vhodné, aby měl učitel v zásobě více prstových loutek a mohl tak vystřídat více dětí. Lze také využít obrázky připevněné na špejli, které může učitel s dětmi vyrobit v rámci výtvarné výchovy.

Romští žáci se také aktivně zapojili do všech hudebních činností. S rytmizací říkadla neměli problémy, rytmus vytleskávali přesně a říkadlo se brzy naučili. Píseň neznali. Prstové loutky se jim líbily, chtěli si také vyzkoušet předvádět děj písně jejich pomocí. Dva jsem tedy do této činnosti zapojila. Jeden hoch se trochu styděl a s loutkou příliš nepohyboval. Pokud bych měla shrnout plnění úkolů těchto dětí po dobu celé hodiny, pak jejich práci hodnotím kladně. Problémem je ale kázeň. Nemají zažitá

pravidla, nehlásí se o slovo, nerespektují ostatní, vyrušují. Musela jsem je posadit od sebe a často je motivovat a připomínat jim pravidla.

Školní rok 2016/2017

Děti byly aktivní a zvládly všechny hudební činnosti. Píseň se naučily pomocí loutek, kdy jsme společně předváděly děj písně po skupinkách s využitím obrázků na špejli. Do této činnosti se aktivně zapojil i žák se sníženými hudebními schopnostmi a dokonce jsem si všimla, že si písničku potichu brouká, což byl úspěch, jelikož odmítá zpívat. Proto je vhodné zařazovat tento způsob nácviku písně ve třídě, kde jsou ostýchavé děti nebo kde nerady zpívají. V závěru hodiny jsem si ověřila, že děti dokáží rozlišit řeč a zpěv, což prakticky předvedly buď samostatně či ve dvojicích.

Romští žáci se také aktivně zapojili. Bylo vidět, že se jim činnosti líbí. Přesně rytmizovali říkadlo a doprovázeli ho hrou na tělo. Píseň znal pouze jeden z žáků. Ostatní se ji snadno naučili, což jsem si ověřila jak otázkami, tak poslechem. Jejich zpěv byl čistý, bez melodických nepřesností. I v této třídě jsem musela dětem připomínat pravidla, avšak kázeňské problémy byly běžného rázu a do výuky příliš nezasahovaly. Přemístila jsem k sobě pouze jednoho žáka, který se potom začal více snažit, za což jsem ho v závěru hodiny pochválila.

Obr. 13: Zpěv žáků, školní rok 2015/2016

6.3 Metodický list č. 2 Když jsem jel do Prahy

Mimě D A7

1. Když jsem jel do Pra - hy pro hrách pro brách.
2. Kdy - bych mu byl dá - val o - ves o - ves.

pa - dl mně na ces - tě va - lach va - lach.
byl bych měl va - lás - ka po - dnes po - dnes.

Obr. 14: Notový záznam písně Když jsem jel do Prahy - vlastní zpracování dle (Jaglová 2011, s. 29)

Výchovně vzdělávací cíl: Zpívá intonačně čistě, rytmicky přesně

v jednohlase. Reaguje pohybem na znějící hudbu.

Klíčové kompetence: Kompetence k učení, komunikativní, občanské, pracovní.

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova

Učivo: Pohybové vyjádření hudby, realizace písně ve $\frac{3}{4}$ taktu

Pomůcky: karty se slovy v podobě teček a čárek, obrázky písní, papír, kreslicí potřeby

Časová relace: 45 minut

Motivace

Učitel se ptá žáků, jaké znají dopravní prostředky. Žáci odpovídají, dále společně předvádí zvuky některých dopravních prostředků. Učitel se ptá žáků, zda vědí, čím se dříve lidé dopravovali, když chtěli jet do jiného města. Následuje krátká diskuse. Učitel sdělí dětem, že se odpověď na toto téma dozvědí v dnešní písničce.

Dechové cvičení

Mašinka: zahrajme si na mašinku.

Mašinka jede z kopce: dlouhé ššššš

Mašinka jede do kopce: krátké, opakované š š š...

Mašinka zrychluje: změna tempa (pomalu – rychle)

Mašinka zpomaluje (rychle – pomalu)

Učitel dbá během dechových cvičení na správný nádech, zadržení a výdech. Při zrychlování a zpomalování mašinky uděláme hada, učitel je první a udává tempo. Nádech, zadržení a na tónu h1 zazpíváme slovo mašinka. Znovu nádech a slovo zazpíváme na tónu c2, opakujeme ještě na tónu cis2. Celé cvičení zopakujeme, nacvičujeme hlavový tón.

Rytmické cvičení – hra na ozvěnu

Rytmizace jednoduchého textu ve $\frac{3}{4}$ rytmu.

Žáci sedí v kruhu na koberci. Učitel říká slova, která rytmizuje hrou na tělo (tleskání, pleskání, prstová dřívka). Žáci po něm slova opakují a také doprovází hrou na tělo po vzoru učitele.

Příklady slov:

mašinka

motorka

letadlo

raketa

autobus

velká

nová

pěkná

stará

malá

Slova můžeme spojovat: Velká raketa, stará mašinka apod.

Učitel má na kartičkách slova vyjádřená pomocí teček. Karty položí doprostřed kruhu.

Učitel vytleská slovo, žáci ukáží na správnou kartu.

*Obr. 15: Schéma rytmu 1
- vlastní zpracování*

*Obr. 16: Schéma rytmu 2
- vlastní zpracování*

Hlasové cvičení

Děti stojí u klavíru a opakují po učiteli modely hlasových cvičení.

Příklady hlasových cvičení:

Obr. 17 Hlasové cvičení 7 - vlastní zpracování

Obr. 18: Hlasové cvičení 8 - vlastní zpracování

Obr. 19: Hlasové cvičení 9 - vlastní zpracování

Obr. 20: Hlasové cvičení 10 – vlastní zpracování

Obr. 21: Hlasové cvičení 11 - vlastní zpracování

Obr. 22: Hlasové cvičení 12 - vlastní zpracování

Tabulka 9: Hlasová cvičení k písni Když jsem jel do Prahy

Opakování písni

Hledej písničku

Učitel rozmístí po třídě obrázky, které znázorňují známé písničky (pro každé dítě jeden obrázek). Na pokyn děti hledají obrázky. Podle obrázků utvoří skupinky (skupinu tvoří děti se stejným obrázkem). Ve skupinách se děti domluví, jakou písničku obrázek vyjadřuje, správnost ověří u učitele.

Děti sedí v kruhu na koberci, skupiny postupně ukáží obrázek a ostatní určují, o jakou píseň se jedná. Písničku společně zazpívají, učitel zpěv doprovází hrou na piano nebo kytaru.

Nácvik písně Když jsem jel do Prahy

Nácvik pomocí grafomotoriky a rytmické pulsace.

Učitel se ptá dětí: „Kdo už byl v Praze? Co víš o tomto městě?“ Krátká diskuse. „My se dnes naučíme o Praze písničku.“ Učitel zpívá píseň Když jsem jel do Prahy. Píseň doprovází hrou na piano. Učitel vyzve žáky, aby dělali do rytmu písně ve vzduchu čáry. Učitel zpívá a rukou dělá do vzduchu čáry, děti totéž opakují po učiteli. Následně rozdá dětem papíry a do rytmu písně, kterou učitel zpívá, dělají tužkou čáry na papír. Učitel zpívá píseň stále dokola. Děti tak fixují melodii i slova a postupně se k učiteli přidávají. Následuje kontrola porozumění, kdy se učitel ptá žáků: „Pro co jel? Kdo mu upadl na cestě? Co mu měl dávat?“ Žáci odpovídají. Učitel objasní dětem slovo valach. Dále mají děti za úkol vyhledávat ve svých kresbách domečky. Učitel opět zpívá píseň, děti se připojují. Na závěr si svá díla prohlédnou.

Závěr hodiny

Učitel zhodnotí práci dětí a všechny děti pochválí. Na konci hodiny si novou písničku zazpívají.

Reflexe

Hodina byla zaměřená na nácvik písně ve $\frac{3}{4}$ taktu a tomu jsem přizpůsobila i přípravná cvičení. Byla to rytmizace říkadla ve $\frac{3}{4}$ taktu a následná práce s říkadlem. Dále hlasové cvičení, kde jsem se zaměřila na obtížná místa v písni a na jednotlivých modelech, je s dětmi procvičila. Nácvik nové písničky proběhl nenásilnou, zábavnou formou pomocí rytmické pulzace a grafomotoriky.

Školní rok 2015/16

Děti zvládly všechny úkoly bez problémů. Při práci s říkadlem jsem děti rozdělila do 2 skupin. Jedna skupina tleskala rytmus slova KYTIČKA a druhá MALÁ. Po nacvičení obou rytmů, kdy se skupiny střídaly, se spojily a obě skupiny vytleskávaly svůj rytmus dohromady. Velmi mne potěšilo, že se dětem toto cvičení povedlo. Opakování písni podle obrázků se dětem líbilo, píseň vždy uhodly a společně ji pak zpívaly. Nácvik nové písničky byl pro děti zábavný, děti se naučily píseň naprosto spontánně a ještě nám vznikly pěkné obrázky. Jelikož cílem hodiny byla realizace písně ve $\frac{3}{4}$ taktu, lze říct, že cíl hodiny byl splněn.

Romští žáci se do hodiny zapojili aktivně. Prostřednictvím zábavných hudebních aktivit pracovali po celou dobu se zaujetím. Díky tomu nebyl výraznější problém

s kázní. Při práci s říkadlem, uplatnili rytmické cítění, sami předváděli oba rytmické modely bezchybně. Nácvik písničky také zvládli a jejich obrázky jsem umístila na výstavu.

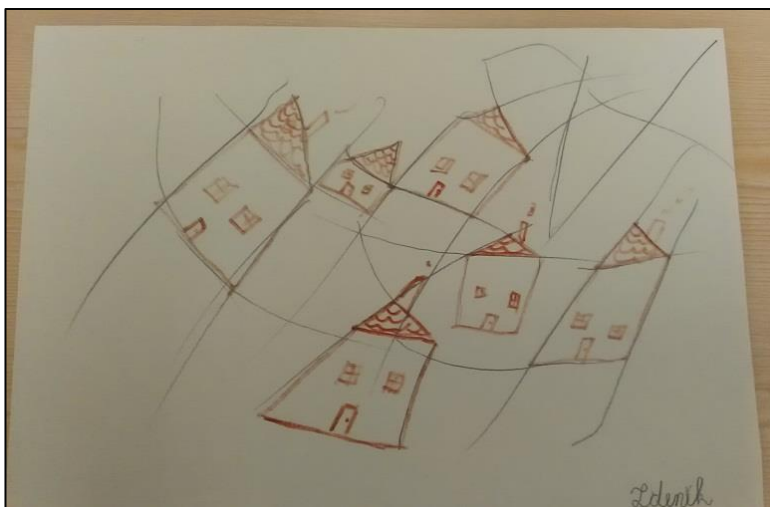
Školní rok 2016/17

I v tomto roce neměly děti v průběhu hodiny problémy a cíl hodiny byl splněn. Při rytmizaci říkadla nebyli žáci tak úspěšní jako loňští prvňáci. Spojení obou rytmů se nám nedařilo, museli jsme nácviku věnovat více času. Při práci s rytmickým schématem, jsem oproti předešlému roku udělala změnu a připravila jsem schéma pro každého žáka. Každý tedy dostal dvě kartičky. Při poznávání tak byli zapojeni všichni žáci a já mohla sledovat, zda schéma poznají. Při poznávání obrázků podle písniček děti projevily přání, aby písničku nejdříve zazpívala skupina. Souhlasila jsem a tak nejdříve zpívali žáci ve skupině. Při druhé sloce se k nim

ostatní přidali. Zpěv jsem doprovázela hrou na piano. Nácvik nové písně proběhl bez větších problémů, jen některým dětem jsem musela pomoci, protože jejich pohyby nebyly sladěny s rytmem písně. I v tomto roce nám vznikly hezké obrázky. Chlapec, který zpěv nemá rád, nás zprvu jen sledoval, ale postupně se do činností zapojil. Hledal ve třídě obrázky a pak se svou skupinkou stál, když ostatní zpívali. Všimla jsem si, že občas otevřel pusku a potichu zpíval kousek z písničky. Do nácviku se zapojil, ale nebyl rytmicky přesný. Za jeho snahu a obrázek jsem ho na závěr pochválila.

Obr. 24: Poznávání písní podle obrázku

Obr. 23: Nácvik písně pomocí grafomotoriky a rytmické pulsace

Romští žáci pracovali také velmi dobře. Žák nadaný mi velmi pomohl při rytimizaci slov, kdy vedl jednu skupinu a já druhou. Při zpěvu skupin zpíval čistě a ostatní děti se jeho zpěvu držely. Tyto žáky jsem sledovala při rytmické pulzaci a musím říct, že jejich pohyby v rytmu znějící písně byly přesné. Píseň si osvojili a na závěr mi ji zazpívali.

6.4 Metodický list č. 3 Kočka leze dolů

Obr. 25: Notový záznam písně Kočka leze dolů - vlastní zpracování dle (Lišková 1998, s. 23)

Výchovně vzdělávací cíl: Zpívá intonačně čistě, rytmicky přesně v jednohlase. Rozlišuje jednotlivé kvality tónů. Reaguje pohybem na znějící hudbu.

Klíčové kompetence: Kompetence k učení, komunikativní, občanské, pracovní.

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova.

Učivo: Melodie klesající a stoupající, pohybové vyjádření hudby.

Pomůcky: Piano, obrázek kočky, papír A4 s nakreslenými schody (pro každého žáka).

Časová relace: 45 minut

Motivace:

Děti sedí v lavicích. „Dnes budeme zpívat písničku o jednom zvířátku, které má někdo z vás určitě doma. Zkuste uhádnout, o jaké zvířátko se jedná. Ano, kočka.“ Krátká beseda o kočce.

Dechové cvičení:

„Představte si, že jste kočička a jdete po louce. Na louce rostou kytíčky a vy k nim přivoníte. Budeme ale u toho sedět.“ Děti sedí na koberci a přivoní ke kytíčce, krátce dech zadrží a vyfouknou ústy. Opakujeme 3x, pokaždé přivoníme k jiné květině. Nádech a na tónu c2 zazpíváme 2x mňau, znovu nádech a na tónu cis2 znovu 2x mňau, na d2 kočka, na c2 kočka.

Hlasové cvičení

Děti si vezmou židličky a posadí se do půlkruhu kolem klavíru. Nácvik správného sezení a stání při zpěvu. Na slabiky a následně i celá slova zpívají modely hlasových cvičení.

Příklady hlasových cvičení:

Obr. 26: Hlasové cvičení 13 - vlastní zpracování

Obr. 27: Hlasové cvičení 14 - vlastní zpracování

Obr. 28: Hlasové cvičení 15 - vlastní zpracování

Obr. 29: Hlasové cvičení 16 - vlastní zpracování

Tabulka 10: Hlasová cvičení k písni Kočka leze dolů

Opakování písni - hudební hádanky

Učitel zahraje na piano úryvek písni, děti hádají, o jakou píseň se jedná. Následně píseň zazpívají, pokud máme k písni nacvičený pohybový doprovod, děti píseň doprovází pohybem.

Písni: Rybička maličká, Ovčáci čtveráci, Pec nám spadla....

Nácvik písni Kočka leze dolů

Nácvik pomocí loutek.

Učitel na tabuli nakreslí schody, v ruce drží obrázek kočky připevněný na špejli. Zpívá píseň a pohybuje kočkou po schodech podle směru melodie písni. Učitel vyvolá žáka, který pohybuje kočkou podle směru melodie během učitelova zpěvu. Takto vystřídá další žáky a stále dokola zpívá píseň. Během učitelova zpěvu žáci fixují text i melodii písni a postupně se k učiteli přidávají. Následuje ověření textu, kdy učitel v textu dělá chyby. Žáci učitele opravují. Nakonec písničku zpívají všichni žáci, učitel hraje melodii na piano.

Stoupající a klesající melodie

a) Děti sedí v lavicích. Učitel rozdá dětem obrázky kočky a papíry s nakreslenými schody. Vyzve děti, aby pohybovaly kočičkou podle melodie, po vzoru učitelky a dalších dětí při nácviku písně. Učitel zpívá písničku, děti pohybují kočkou podle melodie. Učitel se ptá žáků, zda se jim činnost dařila. Žákům zadá úkol, jít s kočičkou dolů po schodech nebo nahoru, podle toho, co uslyší. Učitel zpívá jen úryvky z písně. Následně hned ověřuje, jestli děti vedly kočku správným směrem.

b) Děti stojí u klavíru. „Teď budeme rozlišovat, zda melodie stoupá (kočička šla nahoru) nebo klesá (kočička šla dolů).“ Učitel hraje na piano krátké melodické úryvky, děti ústně odpovídají, zda byla melodie stoupající nebo klesající. Nyní melodii vyjádří pohybem. Ze stoje do dřepu (klesající melodie) a do stoje se vzpaženými rukama (stoupající melodie). Učitel hraje melodii, kterou děti vyjadřují pohybem.

Závěr

Učitel shrne práci dětí, jak pracovaly, jak se jim dařilo plnit jednotlivé úkoly. Na závěr si zazpívají nově naučenou písničku. Učitel děti pochválí.

Reflexe

Hodina byla zaměřená na rozeznávání stoupající a klesající melodie. Proto jsem vybrala takovou píseň, jejíž melodická linka tomuto učivu odpovídá a žáci mohli na písničce sledovat směr její melodie. Součástí hodiny byl nácvik písně, který proběhl pomocí loutek, kdy některé děti vedly loutku po nakreslených schodech nahoru nebo dolů ve směru melodie písně. Nácviku písně předcházely dechová i hlasová cvičení. Modely hlasových cvičení se zaměřují na procvičení řady tónů od primy do kvinty, nástup 5. tónu a dále procvičují obtížná místa v písni. Učivo si děti vyzkoušely samostatně prostřednictvím loutky kočky, kterou každý vedl po schodech podle melodie, kterou slyšel. Následně vyjadřovaly směr melodie pohybem, klesající melodii vyjádřily pohybem těla do dřepu, stoupající pak pohybem do stoje se vzpaženými rukama. Melodii jsem hrála na piano. Zpočátku jsem hrála rozdílné melodie, které děti dokázaly snadno rozlišit. Později jsem hrála melodie pouze na pár tónech většinou v rámci jedné tóniny. Zde jsem u některých dětí zaznamenala nejistotu a chyby. V takovém případě je důležité zařazovat podobná cvičení i do dalších hodin, jelikož zvládnutí tohoto učiva patří mezi základy, na které postupně navazujeme v dalších ročnících.

Školní rok 2015/16

Dětem se práce dařila, dokázaly rozpoznat směr melodie, který vyjádřily loutkou i pohybem těla. Píseň si snadno osvojily a následný zpěv byl čistý i rytmicky přesný. Cíl hodiny byl splněn.

Romští žáci se dobře orientovali ve směru melodie a stanovené učivo zvládli stejně jako nácvik písně. Problémem však byla opět kázeň, musela jsem tedy děti rozsadit a umístit ke klidným spolužákům a k sobě. Průběžná motivace a pochvala přispěla k částečnému zklidnění dětí a lepší atmosféře ve třídě.

Při nácviku písně bych doporučila, aby měli schody všichni žáci a mohli na nich ukazovat třeba jen prstem. Lze využít i schody opravdové (v areálu školy).

Školní rok 2016/17

Děti se zapojily aktivně do všech činností. Pracovaly se zaujetím a práce se jim dařila. Při rozeznávání směru melodie jsem využila schody v naší škole a děti ve skupinách vyjadřovaly směr slyšené melodie stoupáním nebo sestupováním po schodech. Stoupající a klesající melodii jsme vyjadřovali také pohybem těla, kdy jsem hrála jednoduché melodie na piano. Někteří žáci si nebyli jistí, chybovali a občas pokukovali po spolužácích, podle nichž si stoupali nebo naopak sedali do dřepu. Nácvik písně děti také zvládly a osvojily si ji bez větších problémů. Stanovený cíl hodiny byl splněn.

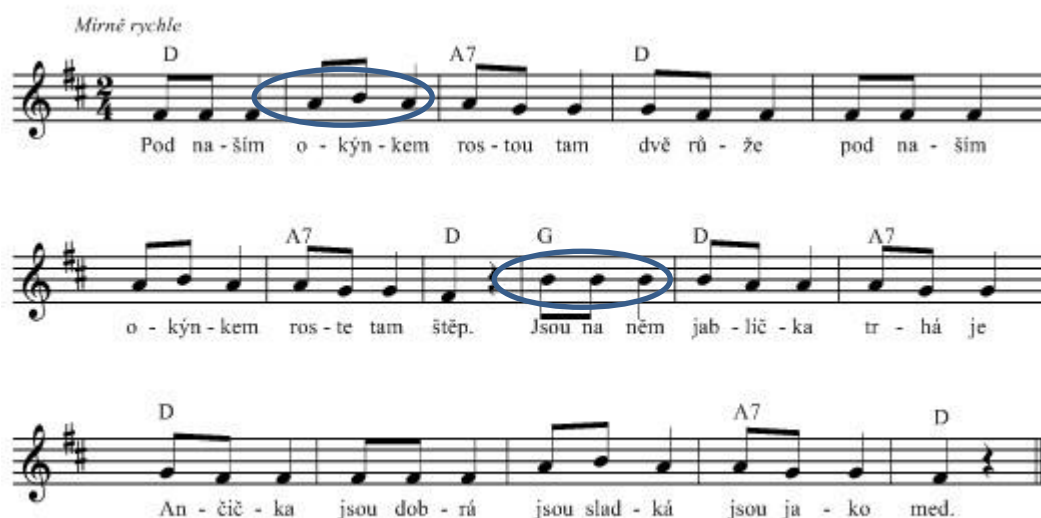
Romští žáci byli velice šikovní, melodii sestupnou i vzestupnou dobře poznali, dokázali je od sebe odlišit, což vyjádřili aktivitou na schodech, prostřednictvím loutky i pohybem těla. Písničku se také snadno naučili. To jsem si ověřila v závěru hodiny, kdy nám zbylo trochu času a tak děti písničku zpívaly buď jednotlivě, nebo v menších skupinkách.

Ukázalo se, že hudebně nerozvinutý žák měl nedostatky i v dalších oblastech výuky, proto mu byl ředitelem školy udělen dodatečný odklad. Mamince chlapce bylo doporučeno předškolní vzdělávání v mateřské škole, která je součástí naší školy. Toho maminka využila a hochu do školky přihlásila.

Obr. 30: Práce s písní *Kočka leze dolů*

6.5 Metodický list č. 4 Pod naším okýnkem

Obr. 31: Notový záznam písně Pod naším okýnkem - vlastní zpracování dle (Jaglová 2011, s. 15)

Výchovně vzdělávací cíl: Rozlišuje jednotlivé kvality tónů, zpívá na základě svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase.

Klíčové kompetence: Kompetence k učení, komunikativní, občanské, pracovní.

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova

Učivo: Kvality tónů – síla tónu, hudební hry.

Pomůcky: Karty s obrázky,

Časová relace: 45 minut

Motivace

Učitel rozmístí po třídě obrázky, které představují části osnovy písně Pod naším okýnkem. Žáci obrázky najdou a přinesou. Všichni sedí společně v kruhu na koberci a nad obrázky diskutují. Zkouší vymyslet jednoduchý příběh. Nakonec učitel dětem písničku zazpívá a sdělí žákům, že se písničku dnes naučí. Poté karty s obrázky vybere.

Dechové cvičení

Děti ukáží na prstech, kolik jim je roků. Učitel požádá žáky, aby si představili, že prsty jsou svíčky na narozeninovém dortu a oni je mají sfouknout. Nádech, zadržení a výdech. Děti svíčky (prsty) sfouknou.

Sfoukávání svíček po jedné. Nádech, zadržení a krátké sfoukávání svíček (prstů) na jeden dech.

Hra na ozvěnu

Žáci stojí čelem k učiteli. Učitel hraje na tělo jednoduché rytmické útvary, které děti po učiteli opakují.

Tleskání:

I I I I
 II II II I
 I II II I
 II II I I

Pleskání:

I I I I
 II I II I
 I II I II
 II I I I

Dupání:

I I I I
 II II II II
 I II I I
 I II I I

Hlasové cvičení

Navození hlavového tónu: Děti sedí v kruhu nebo stojí u piana. Zahrajeme si na meluzínu. Slabiku hů zpíváme na tónech c2 – cis2 – d2 na jeden nádech. Následně tóny zpíváme sestupně. Cvičení zopakujeme. Dbáme na správný postoj (sed), nádech, zadržení.

Děti opakují po učiteli modely hlasových cvičení:

Příklady hlasových cvičení:

Obr. 32: Hlasové cvičení 17 - vlastní zpracování

Obr. 33: Hlasové cvičení 18 - vlastní zpracování

Obr. 34: Hlasové cvičení 19 - vlastní zpracování

Obr. 35: Hlasové cvičení 20 - vlastní zpracování

Tabulka 11: Hlasová cvičení k písni Pod naším okýnkem

Nácvik písně

Nácvik pomocí obrázkové osnovy.

Děti sedí v lavicích. Učitel zpívá píseň Pod naším okýnkem, zároveň dětem ukazuje obrázky. Obrázky připevní na tabuli. Znovu zpívá píseň a ukazuje na obrázky. Následně dětem vypráví text písně, ale dělá v něm chyby (Pod naším okýnkem rostou tam tři tulipány..). Děti učitele opravují. Učitel rozdá dětem obrázky a znovu zpívá píseň. Děti zvedají obrázky, o nichž se právě zpívá. Učitel jde s dětmi na koberec, znovu rozdá obrázky a děti je pokládají na zem ve správném pořadí. Učitel stále písničku zpívá, ostatní se k němu postupně přidávají.

Učitel ztiší hlas a písničku zpívá potichu. Ptá se dětí, jaký byl jeho zpěv. Děti odpovídají. Učitel zahraje (silně) jednoduchou melodii na piano. Znovu se ptá dětí na sílu slyšených tónů. Cvičení opakuje, děti rozlišují tóny slabé a silné, hrané potichu nebo nahlas.

Hra hudební schovávaná

Učitel zvolí drobný předmět (malého plyšáka, hračku apod.) a seznámí děti s pravidly. Jeden žák jde za dveře. Děti ve třídě schovají předmět a žáka přivolají zpět do třídy. Žák hledá schovaný předmět na základě zpěvu dětí. Děti zpívají písničku, na které se předem domluvily. Když je žák od schovaného předmětu vzdálený, zpívají potichu. Když se k předmětu přibližují, zpěv zesilují. Takto žáka navedou. Po nalezení učitel děti vystřídá a hra se opakuje.

Závěr hodiny

Učitel shrne práci dětí a společně zhodnotí, jak se jim dnes dařilo. Učitel žáky pochválí a na závěr si zazpívají novou píseň.

Reflexe

Cílem hodiny bylo rozlišení kvalit tónů, konkrétně jejich síly. A dále čistý, rytmicky přesný zpěv v jednohlase. K tomu, aby byl cíl dosažen, jsem přizpůsobila všechny hudební činnosti. Obtížná místa v písni jsme procvičili prostřednictvím hry na ozvěnu a hlasovým cvičením. Při hře na ozvěnu jsem prostřednictvím hry na tělo předváděla rytmické modely, které děti následně opakovaly. Jako hru na tělo jsem použila tleskání, pleskání a dupání. Hlasová cvičení jsem zvolila v rozsahu šesti tónů

a na modelech hlasových cvičení jsme se rozezpívali. Návčik písne jsme uskutečnili pomocí obrázkové osnovy, která byla žákům oporou při zapamatování a následném vybavení textu. Sílu tónů jsme nejdříve poznávali, když jsem hrála krátké melodické útržky. Následně jsme hráli hru, při které děti prakticky zkoušely tichý i hlasitý zpěv a rozlišování síly slyšené melodie. Jelikož v obou třídách děti učivo zvládly, byl cíl splněn.

Školní rok 2015/16

Děti byly aktivní a velmi dobře pracovaly. Díky vhodně zvolené motivaci se zapojily do všech činností. Rytmická cvičení zvládly všechny děti, někteří s drobnějšími nepřesnostmi. Po hlasovém cvičení proběhl návčik písne pomocí obrázkové osnovy. Děti se díky obrázkům písničku rychle naučily. Nechala jsem je samostatně pracovat s obrázky, kdy je pokládaly na zem ve sledu písne, ukazovaly na ně, rovnaly je, zvedaly apod. Zábavná část byla, když jsem děti pletla a zpívala text písne špatně. Velice se jim líbilo opravovat paní učitelku. Následné cvičení zaměřené na sílu tónů, zvládly všechny děti bez obtíží. Závěrečná hudební schovávaná děti zaujala. Při této hudební hře jsme si zopakovali již naučené písne a zábavnou formou si procvičili zpěv hlasitý i tichý.

Romští žáci se také aktivně zapojili. S rytmičným cvičením neměli problém, ani s rozlišováním tónů. Po celou dobu hodiny jsem dbala na to, aby byli zapojeni do všech činností a častým chválením a povzbuzováním udržovala jejich pozornost. Tím jsem alespoň částečně předešla problémům s kázní, které jsou u těchto dětí velmi časté. V závěru hodiny jsem je jmenovitě pochválila za dobrou práci a snahu.

Školní rok 2016/17

V tomto roce jsem byla dětmi také velice spokojená. V motivační části děti vymýšlely k obrázkům různé příběhy, které byly často hodně veselé. Jedna dívka poznala podle obrázků, o jakou písničku se jedná. Tři děti písničku znaly ze školky a tak ji v úvodu hodiny zpívaly se mnou. Rytmičké cvičení žáci zvládli, avšak problém byl s návazností. Děti byly netrpělivé a snažily se opakovat rytmičké celky, i když jsem ještě neskončila. Musela jsem jim to ze začátku vícekrát vysvětlovat. Nakonec jsem jim vždy dala signál slovem i pokynem hlavy. Proto je důležité, pokud tato cvičení děti neznají a jsou pro ně nová, domluvit se na nějakém signálu, po kterém mohou začít opakovat rytmy. Předejdeme tím zbytečnému zdržování hodiny. Po rozezpívání si děti

snadno osvojily píseň díky obrázkům. Stejně jako v loňském roce jsem je nechala s obrázky pracovat. Závěrečná hra se žákům velice líbila. Každý chtěl hledat a každý chtěl schovávat. Musela jsem jim slíbit, že si hru zase brzy zahrajeme. Při závěrečném hodnocení se žáci shodli na tom, že nejlepší byla schováváná.

Romští žáci pracovali bezvadně. Všechny úkoly zvládli a do činností se zapojili s nadšením. Opět mi předvedli výborné rytmické cítění. Ve srovnání s ostatními žáky je jejich rytmický projev přesný. Písničku se naučili, což jsem si ověřila, když opravovali můj popletený zpěv, ale i při zpěvu písně v závěru hodiny. Sílu tónů také rozeznaly a při hře si učivo aktivně vyzkoušeli zpěvem i poslechem.

Obr. 36: Návuk písně pomocí obrázkové osnovy

6.6 Metodický list č. 5 Šla Nanyňka do zeli

Vesele

1. Šla na - nýn - ka do ze - li do ze - li do ze - li na - tr - ha - la
2. Já to pla - tit ne - bu - du ne - bu - du ne - bu - du raď - ši se dám

lu - pe - ni lu - pe - niě ka. Při šel za ní Pe - pi ček, roz - šla - pal ji
na voj - nu na voj - ni - čku. Na voj - nu se ne - dá - vej, truc ro - di - čům

ko - ši - ček: ty, ty, ty ty, ty, ty, ty to bu - deš pla - ti - ti.
ne - dě - lej! U - dě - lám, u - dě - lám, na voj - nu se pře - ce dám.

Obr. 37: Notový záznam písně Šla Nanyňka do zeli - vlastní zpracování dle (Jaglová 2011, s. 32)

Výchovně vzdělávací cíl: Využívá jednoduché hudební nástroje k doprovodné hře, zpívá intonačně čistě, rytmicky přesně v jednohlase, reaguje pohybem na znějící hudbu.

Klíčové kompetence: Kompetence k učení, komunikativní, občanské, pracovní.

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova.

Učivo: Reprodukce motivů pomocí jednoduchých nástrojů Orffova instrumentáře, realizace písně ve 2/4 taktu.

Pomůcky: Ozvučná dřívka, tamburína, bubínek.

Časová relace: 45 minut

Motivace

Děti leží na koberci, oči mají zavřené. Učitel žáky vyzve, aby pečlivě poslouchaly a zapamatovaly si, co uslyší. Následně tvoří zvuky, mezi které zařadí i rytmické nástroje (cinknutí lžičky o skleničku, šustění papíru, bouchnutí do stolku, zvuk triangu, postrčení židlí, úder do bubínku ad.). Následuje krátká diskuse o tom, co děti slyšely. Ptáme se, jaký hudební nástroj děti slyšely. Dětem postupně nástroje ukážeme a společně je pojmenujeme. Učitel děti seznámí s náplní hodiny, kdy budou využity rytmické nástroje při doprovodné hře.

Dechové cvičení

Děti si představí, že jsou velký, nafouklý balón a pomalu se vypouští na hlásku sss. Nádech, dlouhé ssss. Vypouštění balónu přerušovaně. Nádech, krátké s – s – s

Rytmické cvičení

Realizace říkadla ve 2/4 taktu:

Obr. 38: Rytmizace říkadla - vlastní zpracování

Děti sedí v kruhu na koberci, opakuji po učiteli říkanku, kterou doprovází tleskáním. Doprostřed kruhu učitel umístí rytmičké nástroje: dřívka, bubínek, tamburínu. Po zvládnutí říkanky dává učitel dětem hádanky typu: „Myslím si hudební nástroj, který je vyrobený ze dřeva, má dvě části.... Co to je?“ Dítě, které první uhodne, si vezme nástroj. Když jsou všechny nástroje rozebrané, rozdělí učitel děti do třech skupin. V každé skupině bude jedno dítě s nástrojem. Ostatní děti hrají rytmus na tělo. Následuje nácvik jednotlivých rytmických útvarů:

rytmizované slovo	rytmický nástroj	činnost ostatních žáků ve třídě	schéma rytmu
1. dobré ráno	dřívka	prstová dřívka	Π Π Π Π
2. Jana	bubínek	pleskání	I I
3. den	tamburína	dupání	I -

Tabulka 12: Rytmizace slov ve skupinách

Nácvik rytmů probíhá izolovaně po skupinách, po zvládnutí rytmické modely střídáme:

- Skupiny hrají postupně
- Učitel ukazuje na prstech čísla a určená skupina hraje svůj rytmus.

- Učitel nechá hrát jednu skupinu a přidá druhou.
- Učitel nakonec spojí všechny tři skupiny dohromady.

Hlasové cvičení

Navození hlavového tónu - na daný tón (c2 - cis2 – d2 – cis2 - c2) děti napodobují: zamňoukání kočky, výsknutí, houkání lokomotivy.

Děti stojí u piana, opakují po učiteli modely hlasových cvičení.

Příklady hlasových cvičení:

 Obr. 39: Hlasové cvičení 21 – vlastní zpracování	 Obr. 40: Hlasové cvičení 22 – vlastní zpracování
 Obr. 41: Hlasové cvičení 23 - vlastní zpracování	 Obr. 42: Hlasové cvičení 24 - vlastní zpracování

Tabulka 13: Hlasová cvičení k písni Šla Nanyňka do zeli

Nácvik písně

Nácvik formou dramatizace.

Učitel seznámí děti s hlavními postavami z písně. Vypráví, že Nanyňka je hodná, milá, pracovitá. Pepíček je darebák a Nanyňku rád zlobí. Učitel vyzve dva žáky, kteří dané postavy ztvární. Učitel zpívá první sloku písně, vybraní žáci předvádí děj písně. Poté se ptá žáků, co si myslí o Pepíčkovi a jak to asi dopadne? Zda bude Pepíček platiti? Po krátké diskusi zpívá druhou sloku a žáci opět píseň předvádí. Učitel se opět ptá, zda to dopadlo, jak si děti myslely. Po rozhovoru s dětmi, vybere jiné žáky, kteří budou předvádět, a znovu písničku zpívá. Žáci utvoří dvojice a rozdělí si role (Nanyňka, Pepíček). Učitel znovu zpívá písničku a text dramatizují všichni žáci. Postupně se k učitelovu zpěvu přidávají. Děti si vymění role a činnost se znovu opakuje. Učitel doprovází zpěv hrou na piano nebo kytaru.

Na závěr rozdá učitel dětem dřívka, tamburínu, bubínek. Děti doprovází zpěv písně hrou na rytmičké nástroje, kterou nacvičily v rytmičké části hodiny.

Závěr

Učitel zhodnotí práci dětí během hodiny, vyzve žáky, aby zhodnotily, zda se jim dařilo plnit úkoly a zda jim práce s nástroji šla. Společně se zamyslí, zda je třeba něco zlepšit. Učitel žáky pochválí.

Reflexe

Tématem hodiny byl nácvik nové písně a rytmizace jednoduchého textu s následným využitím při doprovodu písně. K rytmizaci jsem zvolila jednoduchou říkanku ve 2/4 rytmu a slova z říkanky pak použila jako oporu při práci s rytmickými nástroji. Při této činnosti jsem děti rozdělila do třech skupin a s každou nacvičila rytmus. Dbala jsem na to, aby se ve skupinách děti vystřídaly a každý si vyzkoušel hru na nástroj. Poté se skupiny střídaly, až došlo k postupnému spojení. Tato činnost se dětem dařila částečně, bylo nutné jim pomáhat a rytmus připomínat. Během výuky mě napadlo napsat schéma jednotlivých rytmů na tabuli, což v metodickém listu chybí. Dětem se pak s vizuální oporou lépe pracovalo. Doporučuji tedy připravit si předem schéma jednotlivých rytmů na tabuli nebo na karty, které budou mít žáci před sebou. Pro nácvik písně jsem zvolila dramatizaci, kdy vybraní žáci předváděli postavy z písničky. Děti se tak nenásilnou a zábavnou formou naučily novou píseň. Ke konci hodiny jsem spojila obě hlavní činnosti a to zpěv s doprovodem rytmických nástrojů. V závěru hodiny jsem dala dětem prostor pro vyjádření pocitů z hodiny a zhodnocení naší práce.

Školní rok 2015/16

Děti rády pracují s hudebními nástroji, proto byly z této hodiny nadšené a velmi se snažily. Nácvik rytmů zvládly do té doby, než došlo k jejich spojení. Proto jsem napsala rytmy na tabuli a znovu je s nimi procvičila. Práce se pak dětem lépe dařila a s mou pomocí se nakonec podařilo spojit všechny skupiny dohromady. Nácvik písně byl úspěšný, děti si písničku rychle osvojily. Konec hodiny jsme věnovali zpěvu písně ve dvojicích, kdy děti předváděly Pepíčka i Nanynku a do rolí se dokonale vžily. Vybraní žáci je doprovodili na nástroje.

Jelikož jednou z hlavních částí hodiny byla práce s rytmem, kterou romští žáci zvládají dobře, neměli s nácvikem problémy. Ty nastaly, když došlo ke spojování rytmů. Dle mě však byla na vině nepozornost nebo nesoustředěnost. Když jsem si tyto děti zkoušela samostatně, dokázaly s rytmickými motivy pracovat bez chyb. Při nácviku

písně měly tendenci přehánět, např. přehnaně dupaly, gestikulovaly apod. Musela jsem je zklidnit a přiřadit do dvojice ke klidnému dítěti. Na závěr jsem vybrala dva žáky, kteří s dalšími doprovázeli zpěv dětí. Jelikož děti zvládly zpěv písně, dokázaly zahrát rytmické modely na nástroje, byl cíl hodiny splněn.

Školní rok 2016/17

Žáci také s nadšením uvítali práci s rytmickými nástroji. Stejně jako loni, nebyl s nácvikem rytmů problém. Tento rok jsem si připravila schéma jednotlivých rytmů na tabuli. Dětem se lépe pracovalo hned od začátku. Při rozdělování do družstev jsem se snažila, aby v každé skupině byl šikovnější žák, který by skupinu vedl. Při postupném spojování skupin nastaly trochu potíže, ale s mou pomocí se práce povedla a děti se sešrály. Nácvik písně proběhl bez problémů, děti se snažily předvádět obě postavy a písničku se naučily. Cíl hodiny byl splněn.

Romové pracovali výborně. S nácvikem rytmů neměli sebemenší problém. Nadaného hochu jsem přiřadila do skupiny k hudebně slabším dětem. Ten se svého úkolu velice dobře zhostil a ostatní správně vedl. Další žáci byli rovnoměrně rozděleni a i oni pracovali v rámci své skupiny dobře. Při nácviku písně jsem musela dva chlapce přiřadit k jiným dětem, jelikož začali porušovat kázeňská pravidla. V závěru hodiny jsem romským žákům dala prostor a oni předvedli výbornou práci s rytmickými nástroji.

Obr. 43: Pěvecké činnosti dětí, školní rok 2016/2017

Obr. 44: Práce s rytmickými nástroji

ZÁVĚR

Předmětem této diplomové práce je zpěv a pěvecké činnosti v prvním ročníku základní školy. Při přípravě na hodinu mohou být učitelé oporou učebnice a metodiky hudební výchovy. Proto jsme se zaměřili na učebnice a metodiky z nakladatelství SPN a Nová škola, což byl jeden z cílů této práce. Po bližším seznámení s oběma tituly a následné komparaci, jsme vyvodili vlastní závěry. Nelze říct, zda je jedna učebnice lepší než druhá. Obě mohou učitele inspirovat a nabídnout rozličné hudební aktivity pro zpestření výuky. Oba tituly jsme využili při tvorbě metodických listů. Čerpali jsme z nich jak pěvecký materiál, tak nápady na hudební činnosti.

V praktické části jsme zkoumali hudebnost romských žáků bez předškolní přípravy v porovnání s ostatními žáky. To vše v průběhu dvou let ve dvou různých prvních třídách. Prostřednictvím hudební prověrky jsme u žáků sledovali úroveň hudebních schopností na začátku první třídy. Prověrku jsme vyhodnotili a výsledky zanesli do tabulky. Hudebnost žáků ve školním roce 2015/2016 byla přibližně na stejné úrovni, zatímco v dalším roce jsme spatřili mezi dětmi rozdíly. Prověrka pomohla odhalit žáka nadaného, ale i žáka hudebně nerozvinutého. Větší část žáků úkoly zvládla s menšími a občasnými chybami, zbylí chybovali častěji. Hudebně nadaný žák, který uspěl ve všech úkolech hudební prověrky, byl romský chlapec. Ostatní romští žáci v hudební prověrce neuspěli pouze v poznávání písní. To byl problém v obou třídách a pramenil z neznalosti dětských písní, které se ostatní naučili v mateřské škole. Další úkoly zvládly bezchybně nebo s drobnými chybami, výborní byli hlavně v rytmických činnostech. Dětské písně, které zpočátku neznali, jsme zpívali často a tak si je rychle osvojili. **Romští žáci, přestože neprošli předškolní výchovou, byli hudebně připraveni na požadavky prvního ročníku v předmětu hudební výchova.**

Hudebnost dětí jsme dále rozvíjeli. V praktické části jsme uvedli metodický materiál, který jsme zároveň použili v praxi. Zaměřený byl na zpěv a rozvoj hudebních schopností prostřednictvím hudebních činností. Během práce s dětmi v obou letech jsme zjistili, že romské děti bez předškolní přípravy mají hudební schopnosti na srovnatelné úrovni s ostatními žáky, avšak jim chybí určité návyky, které si ostatní osvojili ve školce. Byly to pěvecké návyky, jako správný pěvecký postoj, správné dýchání, artikulace, ale také respektování pravidel. Zatímco osvojení pěveckých návyků

nebyl těžký úkol, i když vyžadoval delší dobu, naučit děti respektovat pravidla, byla práce na celý školní rok.

Realizace diplomové práce mě obohatila o nové poznatky a zkušenosti. Velmi mě těšily pokroky žáků, kterým se na začátku roku práce méně dařila. Snažila jsem se vybírat takové činnosti, které děti zaujmou a do nichž se všichni zapojí. S radostí jsem pak sledovala jejich nadšení a chuť, se kterou se vrhaly do práce. Stejně tak jsem vítala jejich vlastní nápady, kterými obohacovali naše hudební činnosti. Příjemným zjištěním pro mne bylo, když děti zařadily hudební výchovu mezi nejoblíbenější předměty. Prostřednictvím této práce bych chtěla ukázat, že hudební výchova může být předmět kreativní, zajímavý a zábavný jak pro děti, tak i učitele. Na závěr bych ráda uvedla větu Aleny Tiché: „Každý má dar zpívat“. (Tichá 2014, s. 11) Proto s dětmi zpívejme nejen v hodinách hudební výchovy, ale zazpívejme si i v jiných předmětech nebo jen tak mimo vyučování.

Obr. 45: Hudební výchova, školní rok 2016/2017

Seznam použitých zdrojů

literatura:

BERÁNKOVÁ, E., 2004. *Lidové písničky a koledy*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-915-1

GREGOR, V., SEDLICKÝ, T. 1990. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon. ISBN 807058131X.

JEŘÁBEK, J. 2001. *Vzdělávací program Základní škola včetně Úprav a doplňků*. Nově doplněné vyd. Praha: Fortuna. ISBN 80-7168-595-X

LIŠKOVÁ, M. 1998. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 1. ročník základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 80-7235-047-1.

LIŠKOVÁ, M. 1998. *Hudební výchova pro 1. ročník základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 80-7235-028-5

JAGLOVÁ, J. 2011. *Hudební výchova pro 1. ročník metodický průvodce, zpěvník*. Brno: Nová škola. ISBN 978-80-7289-359-1

JAGLOVÁ, J. 2012. *Začínáme s hudební výchovou*. Brno: Nová škola. ISBN 978-80-7289-142-9

PROKEŠ, Z. 2009. *Vybrané kapitoly z teorie hlasové výchovy*. Liberec: TUL. ISBN 978-80-7372-444-3

KIML, J. 1989. *Co máme vědět o hlasu*. Praha: Supraphon. ISBN 80-7058-053-4

SEDLÁK, F. 1988. *Didaktika hudební výchovy 1*. 2. dopl. vyd. Praha: SPN. ISBN 14-440-88

ŠIMANOVSKÝ, Z., TICHÁ, A., 2012. *Hrajeme si s písničkou*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0097-0.

TICHÁ, A. 2014. *Učíme děti zpívat*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0648-4

Studijní materiály z přednášek a seminářů didaktiky hudební výchovy MgA. Jany Konvalinkové, Ph.D.

Internetové zdroje:

Národní ústav vzdělávání, 2016: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání 2016* [online]. [vid. 5. 10. 2016].

Dostupné z http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf